

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

MARIJA JOZIĆ

NATO- politička i vojna integracija

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, prosinac 2015

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

MARIJA JOZIĆ

NATO-politička i vojna integracija

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Renato Matić

Zagreb, prosinac 2015.

Sadržaj

Uvod:	4
1. Hladni rat.....	6
1.1. Kraj Drugog svjetskog rata.....	6
1.2. Početak Hladnog rata	6
1.3. Politički kontekst stvaranja Sjevernoatlantskog saveza	8
2. Kraj Hladnog rata.....	11
2.1. Događanja na prostorima Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije krajem 1980-tih	12
3. Novi strateški koncept širenja Sjevernoatlantskog Saveza.....	14
3.1. Euroatlantsko partnersko vijeće.....	15
3.2. Partnerstvo za mir	16
3.3. Novi strateški koncept iz Lisabona.....	18
4. NATO mirovne misije	20
4.1. Daytonski mirovni sporazum.....	21
4.2. Uloga NATO-a na Kosovu	23
4.3. NATO u bivšoj jugoslavenskoj republici Makedoniji	25
4.4. Djelovanje NATO-a u Darfuru.....	27
4.5. NATO i Afganistan.....	28
4.6. Uloga NATO-a u Iraku.....	33
5. NATO i Hrvatska	35
Zaključak	40
Literatura:	42

Uvod:

Tema ovog diplomskog rada je međunarodna organizacija NATO. Svrha rada je detaljno upoznavanje sa tom međunarodnom organizacijom, sa njenom povijesti, institucijom, zemljama s kojim surađuje i sa njenim mirovnim misijama. NATO je organizacija koja je u svojim počecima imali vojni karakter ali kasnije je evoluirala u prvobitno politički savez koji rješenje sukoba traži u diplomatskim razgovorima. Razlog zbog kojeg je nastao Savez je situacija nakon Drugog svjetskog rata kada je bila potrebna sigurnost i zaštita razrušene Europe od Sovjetskog Saveza. Godine 1949. dvanaest država je potpisalo Sjevernoatlantski ugovor koji im jamči kolektivnu sigurnost i odgovornost. Osnovna uloga Saveza je očuvati mir i sigurnost političkim i vojnim putem u zemljama članicama. NATO čuva zajedničke vrijednosti saveznica- demokraciju, slobodu pojedinca, vladavinu zakona i mirno rješavanje sukoba te promiče te vrijednosti širom euroatlantske regije. Svaka država članica NATO-a zadržava svoju suverenost i neovisnost a strukturiran je tako da posjeduje svoju vlastitu upravu kojoj je ključno tijelo Sjevernoatlantsko vijeće koje se sastoji od stalnih predstavnika, veleposlanika svih država članica a predsjedava ga Glavni tajnik NATO-a. Sastanci na višoj razini na kojima se sastaju šefovi država i vlada su NATO sammiti. Odluke u Vijeću donose se konsenzusom, te zbog toga veleposlanici moraju biti u dogovoru i koordinaciji sa svojim vladama. Simbol Saveza je bijeli krug unutar kojeg je kompas, krug simbolizira jedinstvo i suradnju a kompas označava zajednički put prema miru. Službeni jezici Saveza su engleski i francuski a glavno sjedište mu je u Bruxellesu u Belgiji. Sjevernoatlantski savez trenutačno okuplja 28 država članica ali surađuje s brojnim međunarodnim organizacijama i zemljama na različitim razinama suradnje. NATO nema svoju stalnu vojsku ali može mobilizirati snage iz zemalja članica.

Kako bi još detaljnije objasnili sam nastanak Saveza u prvom poglavlju su obrađene teme kraja Drugog svjetskog rata, početka Hladnog rata te politički kontekst nastanka Sjevernoatlantskog Saveza. Ove teme su obrađene kako bi se dobio uvid u ondašnje prilike i potrebe za organizacijom kao što je NATO. Iako su u ratu bili saveznici SAD i Rusija su nakon rata stale na suprotne strane što je odigralo jednu od ključnih uloga. Strah od širenja Sovjetskog Saveza i komunizma rezultiralo je i dopuštenjem Amerike da može ulaziti u saveze izvan atlantskog područja. U hladnom ratu nije bilo vojnih intervencija, sve do raspada

SSSR-a i Jugoslavije kada je NATO prvi put vojno intervenirao. O kraju hladnog rata i situaciji u bivšoj Jugoslaviji nakon 1990-tih detaljno je opisano u drugom poglavlju.

U trećem poglavlju obrađena su dva koncepta koja su omogućila postkomunističkim zemljama da pristupe Savezu. Kako je nakon raspada SSSR-a područje Istočne Europe bilo nesigurno, velika većina država htjela je pomoć i zaštitu tražiti u članstvu Sjevernoatlantskog Saveza. Međutim, Savez nije reagirao ishitreno nego je donio odluke o uspostavljanju Sjevernoatlantskog vijeća za suradnju i Partnerstva za mir pomoću kojih će zemlje postupno razvijati u kontekstu političkih i sigurnosnih pitanja. Kroz dva programa postavljeni su zahtjevi koje zemlja partner treba ispuniti kako bi u budućnosti mogla postati zemljom članicom. Također je obrađen strateški koncept koje je izglasan u Lisabonu 2010. godine. Njime su čelnici država i vlada NATO članica dogovorili koncept funkcioniranja koji će biti nit vodilja u idućih deset godina. Najviše je usredotočen na rješavanje novih sigurnosnih izazova i pristupanju novih članica u Savez.

U četvrtom poglavlju se detaljno opisane mirovne misije koje je NATO provodio u Bosni i Hercegovini, na Kosovu, u bivšoj jugoslavenskoj Republici Makedoniji, u Darfuru, Afganistanu i u Iraku. Ove mirovne misije bile su najznačajnije u dosadašnjoj povijesti NATO-a i svaka za sebe imala je određeni utjecaj na oblikovanje Saveza.

Peto poglavlje predviđeno je za Hrvatsku i NATO. Obrađena su pitanja od kad je Hrvatska zemlja partner sa NATO-om, koliko dugo joj je trebalo da pristupi kao država članica. U kojim misijama i od kad je sudjelovala. Koliko je vojnih i civilnih osoba sudjelovalo u misijama i kolika su financijska izdavanja Republike Hrvatske prema NATO-u.

1. Hladni rat

1.1. Kraj Drugog svjetskog rata

U Drugom svjetskom ratu su se sukobile Sile Osovine u kojima su bile Njemačka, Italija, Japan, te Antifašistička koalicija kojoj su pripadale Velika Britanija, Francuska, Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR) i Sjedinjene Američke Države (SAD). U ratu su izgubile sile Osovine, a najveću štetu je pretrpjela Njemačka. Gradovi Njemačke bili su bombardirani a među ljudima je vladala glad i neimaština. Bitka za njemački Berlin bila je jedna od najvećih i najkrvavijih bitaka Drugog svjetskog rata. Berlin je kapitulirao 2. svibnja 1945. godine nakon dva tjedna teških borbi a pohodilo ga je 2.5 milijuna vojnika bjeloruskih i ukrajinskih fronti. Pred okončanje borbi, nacistički vođa Adolf Hitler i mnogobrojni njegovi sljedbenici počinili su samoubojstvo. Bezuvjetna kapitulacija Berlina potpisana je 9. svibnja 1945. godine.

Rat je okončan bezuvjetnom kapitulacijom Japana 02.09.1945. godine, nakon što su Amerikanci bacili atomske bombe na Hirošimu i Nagasaki. Drugi svjetski rat pretrpio je najveće posljedice, žrtve rata nisu bile samo vojnici na bojištu nego i civili. Uništavani su gradovi i sela. U ratu je sudjelovala 61 država, a izravne vojne akcije su vođene u 41 državi. U mnogobrojnim gradovima diljem Europe građani su slavili kraj rata, a u Moskvi je organizirana Vojna parada na Crvenom trgu, te su vojnici pred Staljina bacali zaplijenjene njemačke zastave u znak kraja Hitlerovog bezumnog osvajačkog pohoda.

1.2. Početak Hladnog rata

Nakon Drugog svjetskog rata Europa, ali i cijeli svijet je bio podijeljen na dva ideološko-geopolitička bloka, zapad i istok. Zapad je bio kapitalistički pod utjecajem anglo-američke imperijalističke politike, dok je istok bio komunistički pod utjecajem staljinističkog totalitarnog Sovjetskog Saveza. Europa i SAD, odnosno Zapadni blok težio je gospodarskom oporavku nakon rata, te su počeli sa demobilizacijom ratnih oružanih snaga, dok je Istok još više uznapredovao po pitanju oružja.

Iako su SAD i SSSR u ratu bili saveznici, ubrzo po završetku rata stali su na suprotne strane. Prve nesuglasice su počele zbog različitih pogleda političke budućnosti Njemačke. Staljin je htio onemogućiti Njemačku za bilo kakve nove ratove tako da je odvlačio

gospodarske resurse iz zemlje. S druge strane, SAD su težile obnovi Njemačke. Iako je do napada Sovjeta u studenome 1945. godine na Dalekom istoku na američki patrolni brod došlo „pogreškom“ on je na zapadu protumačen prvom sovjetskom hladnoratovskom provokacijom.

Po završetku rata Njemačka je bila podijeljena na četiri zone: američku, britansku, francusku i sovjetsku. U ožujku 1948. godine na Londonskoj konferenciji tri zapadne sile su se dogovorile oko spajanja svojih zona u jednu državu koja bi se uz pomoć iz Marshallovog plana¹ gospodarski oporavila. Kao Njemačka i njen glavni grad je bio podijeljen na četiri okupacijske zone. Pokušaj ujedinjenja zapadnih sila, Sovjeti su doživjeli kao prijetnju te su zauzvrat blokirali Zapadni Berlin kojim su upravljali Saveznici. Stoga su zapadne sile morale tzv: zračnim mostom² dopremiti životne potrepštine u Zapadni Berlin. Prva velika kriza hladnog rata trajala je do svibnja 1949. godine kada je SSSR prekinuo blokadu Zapadnog Berlina. Ubrzo je proglašena Savezna Republika Njemačka, a sa sovjetske strane nastala je Demokratska Republika Njemačka. Kako bi se još više ukazalo na podjelu 1961. godine izgrađen je Berlinski zid koji je razdvajao grad na dva dijela, istočni i zapadni, te je ujedno bio simbol blokofske podjele svijeta.

Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata nazvano je hladnim ratom jer se u njemu velesile nikad nisu vojno sukobile, ali su podržavale ostale zaraćene strane u njihovim regionalnim sukobima. Iako nije bilo vojnih sukoba, oni su se odvijali na političkom, gospodarskom i ideološkom području. Hladni rat su predvodile s jedne strane Sjedinjene Američke Države i s druge strane Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika oko kojih su se s vremenom osnovali vojnopolitički savezi: NATO i Varšavski Ugovor.

¹ Marshallov plan, službeno nazvan Plan Europske obnove, je bio službeni plan SAD-a o obnovi poslijeratne Europe i suzbijanju utjecaja komunizma nakon Drugog svjetskog rata. Zadatak o izradi plana dobio je George Marshall i njegovi kolege iz Državnog tajništva, a ponajviše su uz Marshalla doprinijeli William L. Clayton i George F. Kennan.

² Zračna opskrba grada u povijesti je ostala poznata kao Berlinski zračni most, a za Američko ratno zrakoplovstvo nosila je kodni naziv Operacija Vittles, dok su je Britanci nazivali Plain Fare. Pod zapovijedanjem američkog generala Curtisa LeMayadesetonski zrakoplovi C-54 svakodnevno su opskrbljivali grad s oko pet tisuća tona potrepština. U operaciji su sudjelovali američki, britanski i francuski zrakoplovi, dok su posade dolazile i iz Australije, Kanade, Južnoafričke Republike i Novog Zelanda. Ukupno je obavljeno 278 tisuća letova, a 2,3 milijuna tona potrepština zračnim je putem dopremljeno u grad, uključujući čak i 1,5 milijuna tona ugljena.

1.3. Politički kontekst stvaranja Sjevernoatlantskog saveza

Iako su od 1945. godine Zapadne zemlje počele sa smanjivanjem vojnih institucija i demobilizacijom vojnih snaga, potaknuti idejom Britanskog ministra vanjskih poslova Ernesta Bevina za regionalnim grupiranjem i obrambenim savezom, u ožujku 1948. godine nastaje Zapadnoeuropska unija (WEU). Zemlje potpisnice Ugovora u Bruxellesu su Belgija, Francuska, Luksemburg, Nizozemska i Velika Britanija te je on kasnije postao temelj Washingtonskog ugovora.

Kako bi poboljšali međusobne veze i razvijali zajedničke sustave obrane u svrhu mogućih napada sa istoka, države potpisnice Bruxelleskog ugovora su započeli pregovore sa Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadom s ciljem stvaranja novog vojno-političkog saveza. Iako su Sjedinjene Američke Države u početku bile suzdržane za povezivanje sa Europskim državama, nakon što je Senat usvojio Rezoluciju Vandenberg dopušteno im je sudjelovati u međusobnom obrambenom sustavu u doba mira. Time je postavljen temelj za sve buduće prekooceanske pregovore.

Formalni javni pregovori o Ugovoru započeti su 10. prosinca 1948. godine s veleposlanicima odbora u Washingtonu. Na kasnijim pregovorima koji su započeli u ožujku 1949. godine pozivaju se i Danska, Norveška, Island, Portugal i Italija da se pridruže u ostvarivanju te ideje. Ukupnih dvanaest država potpisnica kreirale su 4. travnja 1949. godine Sjevernoatlantski ugovor. Iako su se u ranoj fazi zemlje potpisnice dogovorile da će kolektivna obrana biti u središtu saveza mnoga pitanja je još trebalo razraditi. Ono o čemu se je još raspravljalo na sjednicama su pitanja vojnog i političkog angažmana Saveza, vrijeme trajanja Ugovora, zemljopisni opseg Saveza te članstvo Saveza. Ugovor se sastoji od 14 članaka i predstavlja jedan od najkraćih dokumenata te vrste, a njegova vjerodostojnost počiva na članku 51. Povelje Ujedinjenih naroda, koji potvrđuje neotuđivo pravo svake neovisne države na individualnu ili kolektivnu obranu. Njegova bit sadržana je u članku 5. koji obvezuje zemlje članice da štite jedna drugu. Do danas nije dolazilo do značajnih promjena u odnosu na prvobitnu strukturu Ugovora, jedine promjene i dopune vezane su uz pristupanje novih članova. Kao što smo već napomenuli pregovori nisu baš tekli glatko, pa se tako raspravljalo o pogledu članstva gdje su Sjedinjene države inzistirale na pet postojećih članica Bruxelleskog ugovora (Belgija, Francuska, Luksemburg, Nizozemska i Velika Britanija), Kanadi, SAD-u kao i na zemljama od Švicarske do Italije. To se je zemljama

Zapadne Unije činilo preširoko jer su se bojale nepotrebnih konfliktnih situacija. Američka strana naginje tome da se odredi nekoliko stupnjeva djelovanja Saveza, prvo da se krene sa političko-diplomatskim pregovaranjima a tek na kraju da se pristupi upotrebi vojne sile. Teritorijalni opseg Saveza također je predstavljao izvor rasprava među članicama pa je tako Francuska inzistirala da se u radijus akcije uključi i pomorske departmane u Alžiru. Amerikanci su to odbijali zbog straha da bi morali proširiti krug djelovanja na sve kolonijalne posjede. Rješenje je pronađeno u formulaciji članka 6. Ugovora u kojem se navodi da se pod oružanim napadom smatra napad na bilo koju ugovornu stranu u Europi ili Sjevernoj Americi, napad na alžirske departmane Francuske, na okupacijske snage bilo koje ugovorene strane u Europi, na otoke pod jurisdikcijom ugovorenih strana u sjevernoatlantskom području od Rakove obratnice, ili na brodove i zrakoplove bilo koje od ugovorenih strana koji se nalaze na području država ugovornica³. Pitanje oko kojeg su se također vodile rasprave je koje zemlje će biti pozvane da pristupe savezu. Velika Britanija je htjela da savez bude malen ali jak te da izbjegava obaveze prema perifernim zemljama, dok s druge strane SAD zagovara i želi da sudjeluju slabije razvijene zemlje i zemlje za koje postoji vjerojatnost da padnu pod sovjetsku agresiju. Francuska je svoje napore uložila u zaštitu svojih kolonijalnih posjeda. Članstvo Njemačke na samom početku i nije bilo razmatrano zbog složenosti njezinog stanja. Prva zemlja koja je bila pozvana je Norveška zbog svog strateškog značenja kao i političkih pritisaka koje je na nju vršila sovjetska politika. Također se i Italija našla na pregovaračkoj karti, Francuska je zagovarala poziv Italije dok su u SAD-u bili prilično skeptični glede njezinog poziva u članstvo. Zemlja koja je isto bila razmatrana je Portugal, jer je cijela koncepcija spajanja Zapadne Europe sa Sjevernom Amerikom bila ne zamisliva bez Azurnih otoka koje je kontrolirao Portugal, a s druge strane ih je smetao konzervativni premjer Salazor i sjenke ratnih odnosa između Portugala i fašističkih sila. Na kraju su prevladali strategijski razlozi te su zajedno sa Norveškom pozvane i Island, Danska, Italija i Portugal da sudjeluju u posljednjoj etapi pregovara. Ratifikacije Ugovora prošle su bez većih problema gotovo u svim državama osim u Italiji gdje je do ratifikacije došlo tek u srpnju 1949. godine zbog protivljenja komunista u parlamentu.

Pošto je NATO vojno politička organizacija koja je usmjerena na dva izvora djelovanja, političko i vojno, a nastala je u razdoblju hladnog rata kada je vojna moć Sovjeta

³Vukadinović, R., Č. Vukadinović, L., Božinović, D. *Nato euroatlantska integracija*, Topical, Zagreb, 2007., str. 48

bila na vrhuncu, politička razina bila je poprilično zapostavljena i podređena zadaći vojnog koordiniranja. Glavne zadaće zajedničkog djelovanja bile su usmjerene na jačanje naoružanja država članica, na stvaranje zajedničke oružane snage, na izgradnju zajedničkih vojnih objekata, na ulaganje napora da se prihvati i usvoji američka taktika i strategija vojnog djelovanja protiv neprijatelja, na pružanje vojne pomoći te da se standardizira vojna oprema. Upravo kada su počele rasprave o pružanja financijske i vojne pomoći Europi od strane Amerikanaca, Sovjeti su izvršili prvu eksploziju atomske bombe, što je pomoglo prihvaćanju ideje pružanja pomoći Europi. Time je prestao postojati američki atomski monopol što je rezultiralo pogodnim tlom za novu vojnu i političku utakmicu između te dvije velesile. U SAD-u je uslijed toga usvojen zakon kojim se predviđalo da se saveznicima u NATO-u pruži pomoć u iznosu od jedne milijarde dolara. Pomoć je mogla biti isporučena u isporuci sirovina, vojnog materijala, u opremanju i obuci armija. Među prvim zemljama kojima je pružena pomoć su Grčka i Turska, te Iran, Južna Koreja i Filipini. Zbog potrebe širenja Saveza kako bi se što više smanjila moć SSSR-a, pozivnicu za NATO su dobile Grčka i Turska koje su postale članice u veljači 1952. godine, dok je Savezna Republika Njemačka članica od svibnja 1955. godine. Prvi tajnik NATO-a Lord Ismay je dao kratku ali zanimljivu definiciju ciljeva NATO-a, a ona glasi: Ameriku treba držati unutar (Europe), Rusiju izvan a Njemačku pod (kontrolom). Ugovorom je određeno da svaka europska zemlja može postati članicom NATO-a ukoliko bude jednoglasno pozvana i prihvaćena te položi američkoj vladi odgovarajući dokument o pristupanju. Svaka zemlja koja je postala članicom može odstupiti iz saveza nakon što istekne godina dana od kad je najavila odlazak. Kasnijim pristupanjem postkomunističkih zemalja tražene su i određene mjere koje su zemlje morale ispuniti prije ulaska u NATO. Nerijetko su to bile grupe država koje su imale određeni rok za ispunjenje obveza kako bi mogle postati članice. Prvih četrdeset godina NATO nije sudjelovao u mirovnim operacijama niti je djelovao izvan granica država članica.

Ciljevi koje su istaknule NATO članice su: očuvati svoju sigurnost, slobodu, zajedničko naslijeđe i civilizaciju, zasnovane na demokraciji, individualnoj slobodi i poštivanju prava; udružiti napore članica kako bi se osigurali mir i sigurnost; pomagati stabilnosti sistema i blagostanja u području Sjevernog Atlantika.

2. Kraj Hladnog rata

Kako je početak hladnog rata stvorio temelje za organizaciju kao što je NATO, tako je i kraj hladnog rata doveo u pitanje svrhu njegovog postojanja, jer se je glavni neprijatelj raspao i sveo samo na granice Rusije. Svojevrsan početak kraja Hladnog rata je rušenje Berlinskog zida u studenome 1989. godine od strane istočnonjemačke vojske. Međutim, tom događaju je prethodilo otvaranje mađarske granice prema zapadu, čime je ustvari napravljena prva „rupa“ u Zidu i mjesto gdje su mnogi građani sa istoka prelazili na zapad. Razbuktali odnosi Istočne Njemačke i Rusije te promjena vlasti u DDR-u doveli su do konačnog rušenja Berlinskog zida te ujedinjenja Istočne i Zapadne Njemačke. Njegovo rušenje također se odnosilo na smanjenje utjecaja komunističke ideologije u Europi. S druge strane u SSSR-u se razbuktavaju odnosi unutar vlasti. Mihail Gorbačov je 1987. godine uveo programe reformi nazvane Perestrojka (obnova) i Glasnost (otvorenost) čiji je politički cilj bio postupno uvođenje slobode govora, slobodna tiska i novi oblici izborne konkurencije. U siječnju 1990. godine omogućeni su višestranački izbori te su nastale nove političke stranke. Gorbačov je htio dati određenu neovisnost drugim državama kako bi ojačao Savez, međutim veliki dio država su započele osamostaljenje. Posljedica toga je bila da su čelnici Rusije, Ukrajine i Bjelorusije 8. prosinca 1991. godine potpisale sporazum u Minskom o službenom kraju Sovjetskog Saveza. Time je završio Hladni rat između zapada i istoka.

U vrijeme postojanja glavnog neprijatelja SSSR-a uloga i zadaća NATO-a bila je jasna i opravdana ali njegovim krajem je sve to dovedeno pred stanje analiziranja. Neki su analitičari smatrali kako NATO ne treba više postojati, te da bi se troškovi ulaganja u naoružanje mogli znatno smanjiti. Kratko su trajale takve rasprave jer se ubrzo pokazalo da se trajni mir na europskom kontinentu nije ostvario. Na području bivšeg Sovjetskog Saveza izbio je nekoliko regionalnih sukoba koji su nastajali zbog etičkih netrpeljivosti. Također na prostorima jugoistočne Europe došlo je do slabljenja komunističkog režima te osamostaljivanja država koje su bile u komunističkim savezima. Neke države su to prošle mirnim putem kao na primjeru Mađarske, Čehoslovačke, Poljske, dok u Rumunjskoj i Jugoslaviji nije baš bilo mirno. Kako se je zahuktavalo na području bivše Jugoslavije tako su države članice NATO-a shvatile da je itekako potreban njihov utjecaj i djelovanje kroz kolektivnu obranu i sigurnost. Također, komunizam nije bio pošast samo jugoistočne Europe nego je djelovao i u nekim drugim dijelovima svijeta, a pošto je uvijek postojao opravdani

strah od komunizma, to je bio još jedan od razloga zašto treba nastaviti sa djelovanje organizacije kao što je NATO.

Prije uključivanja u prvu veliku kriznu operaciju na Balkanu, NATO je proveo nekoliko vojnih operacija:

- Operation Anchor Guard 1990/1991.- u ovoj operaciji NATO nadzire jugoistočnu Tursku u slučaju iračkog napada tijekom prvog Zaljevskog rata.
- Operation Ace Guard 1991.- za pomoć Turskoj protiv iračkih prijetnji u ovoj operaciji NATO šalje zračnu obranu i pakete Turskoj.
- Operation Allied Goodwill 1 i 2 1992. – nakon raspada SSSR-a, NATO šalje humanitarnu pomoć i medicinske savjetnike u Rusiju i ostale nezavisne države Commonwealtha, koristeći AWACS teretni zrakoplov.
- Operation Agile Genie 1992.- u ovoj operaciji NATO AWACS pokriva središnje Sredozemlje, nadziru putove zračnih pristupa od sjevernoafričkog primorja jer je UN nametnuo sankcije Libiji jer nisu htjeli predati sumnjivce odgovorne za bombardiranje putničkog aviona iznad Škotske 1988. godine.

2.1. Događanja na prostorima Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije krajem 1980-tih

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ) sastojala se od današnji država: Slovenije, Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova i Makedonije. Krajem 80-tih slabljenjem komunizma u Europi dolazi i do slabljenja u SFRJ, iako se je u Srbiji jačala ideja o tzv. velikoj Srbiji⁴. Slovenija i Hrvatska prve su izrazile želju za osamostaljenjem, nakon njih Bosna i Hercegovina te Makedonija. Nakon osamostaljenja pojedinih država, izbija rat u Sloveniji a nakon nje u Hrvatskoj. Prvi napadi srpske vojske na Hrvatsku započeli se u travnju 1991. godine i postajali su sve intenzivniji. Od siječnja 1992. godine došlo je do smanjenja oružanih sukoba pod utjecajem UN-a kao mirovnih snaga na zaraćenom području. Međutim, kako je UN smanjio napade na Hrvatsku tako su Srbi počeli sa napadima u Bosni i Hercegovini zbog održanog referenduma u kojem su se građani izjasnili sa 99% od 64% građana koji su izašli na glasanje da žele suverenu Bosnu i

⁴Velika Srbija: srpski radikalni nacionalistički pokret nastao u 19. stoljeću.

Hercegovinu što se razlikovalo od srpske ideje da svi Srbi žive u jednoj državi. Rat u Bosni i Hercegovini započeo je opsadom Sarajeva a cilj je bio etnički čist i zaseban prostor na kojem bi obitavali samo Srbi. Posljedica ove ideje su progon preko 400 000 Bošnjaka i 200 000 Hrvata sa tih prostora. Osim progona, dogodila su se i masovna ubojstva od kojih je najpoznatiji onaj u Srebrenici, gdje je počinjen zločin genocida ubojstvom 8 000 Srebreničana. Nakon tog genocida osim diplomatskih pritisaka Europske zajednice, NATO zrakoplovi su 30. kolovoza 1995. godine izvršili niz zračnih udara na odabrane ciljeve srpskih položaja u Bosni i Hercegovini i trajali su do 15. rujna 1995. godine. Ova operacije je prva NATO operacija nazvana „Deliberate Force“. Operacijom su uspješno prekinuti sustavi za vezu bosanskih Srba, a također je utrt put za mirovne pregovore u Daytonu.

NATO je još na području bivše SFRJ djelovao u Makedoniji i na Kosovu. Tim događajima je osiguran nastavak djelovanja Sjevernoatlantskog Saveza, ali i njegovog širenja izvan euroatlantskog područja. Najvećim dijelom NATO se usredotočio na očuvanje mira i podrške miru. Nakon pada komunizma i završetka Hladnog rata, Sjevernoatlantskom savezu pridružile su se zemlje članice nekadašnjeg Varšavskog ugovora. Prve postkomunističke članice Saveza 1999. godine postale su Češka, Mađarska i Poljska. Drugi val pristupnja postkomunističkih zemalja bio je 2004. godine kada su Savezu pristupile Bugarska, Rumunjska, Slovenija, Slovačka, Estonija, Litva i Latvija. Pozivnicu za članstvo na summitu u Bukureštu 2008. godine dobile su Hrvatska i Albanija, koje su u članstvo ušle već sljedeće, 2009. godine. Od 1999. godine sve zemlje koje se prijavljuju za članstvo sudjeluju u takozvanom Akcijskom planu za članstvo koji nudi praktične savjete i pomoć da se države što bolje pripreme za članstvo u Savezu.

Trenutačni kandidati za članstvo su Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Makedonija. Makedonija je ispunila sve uvjete za članstvo istodobno kada i Hrvatska i Albanija, ali pristupanje Makedonije NATO-u blokirala je Grčka zbog spora oko naziva države Makedonije.

3. Novi strateški koncept širenja Sjevernoatlantskog Saveza

U Bruxellesu u svibnju 1989. godine održan je NATO sastanak na kojem su članovi donesli odluku da će Savez pristupati prema prevladavanju podjele Europe i postizanju dugo planiranog cilja stvaranja pravednog i mirnog europskog poretka. Na sastanku je predstavljen opširan program za proširenu suradnju Istoka i Zapada. Nakon pada Berlinskog zida otvoren je put članicama Varšavskog pakta da pristupe Savezu. Kako bi to bilo ostvarivo NATO je u prosincu 1991. godine stvorio zajednički forum za multilateralno konzultiranje i suradnju pod nazivom Sjevernoatlantsko vijeće za suradnju (North Atlantic Cooperation Council, NACC), a 1994. godine pokrenuli su program Partnerstvo za mir (Partnership for Peace, PfP) s ciljem pružanja okvira za bilateralnu suradnju svakoj zemlji pojedinačno.

Kako bi riješio nedoumice, Savez je proveo studiju o proširenju NATO-a. Dvije glavne smjernice studije su bile odgovoriti na pitanja „zašto“ i „kako“ primiti nove članice. Na pitanje zašto dobili su odgovor da je nakon događanja krajem 1980-tih euroatlantskom području potrebna izgradnja još veće sigurnosti bez stvaranja novih podjela. Studija je također pokazala da bi proširenje NATO-a pridonijelo povećanju stabilnosti i sigurnosti svih zemalja euroatlantskog područja, poticanjem i podržavanjem demokratskih reformi, obuhvaćajući uspostavu civilnog i demokratskog nadzora oružanih snaga, poticanjem oblika i navika međusobne suradnje, konzultacijama i izgradnjom konsenzusa kao obilježjima odnosa članova Saveza, te promicanjem dobrosusjedskih odnosa⁵. Na pitanje kako, Studija je pokazala da se svako buduće pristupanje Savezu mora odvijati sukladno njegovom članku 10⁶. Jednom primljene nove članice uživale bi sva prava ali i obveze članstva. Osim toga nove članice moraju prije pristupanja riješiti mirnim putem eventualne etničke sukobe ili vanjsko-teritorijalne nesuglasice, moraju uspostaviti odnos prema nacionalnim manjinama sukladno smjernicama Organizacije za europsku sigurnost i suradnju, te po mogućnosti dati svoj vojni doprinos zajedničkoj obrani i mirovnim operacijama.

⁵ Uprava za javnu diplomaciju NATO-a; *NATO priručnik*, Public Diplomacy Division, Belgija, 2006., str. 194

⁶ Potpisnice mogu, jednoglasnom odlukom, pozvati bilo koju drugu europsku državu, koja je u mogućnosti promicati načela Sporazuma i pridonositi sigurnosti sjevernoatlantskog područja, da pristupi Savezu. Svaka pozvana država može postati potpisnicom Sporazuma podnoseći kandidaturu pristupanja vladi Sjedinjenih Američkih država. Vlada Sjedinjenih Američkih Država obavijestit će svaku od potpisnica o svakoj podnesenoj kandidaturi

NATO vodi dijalog i suradnju sa 41 partnerskom zemljom, a aktivno surađuje i sa drugim međunarodnim akterima i organizacijama. Partnerstva su uspostavljena sa onim zemljama koje su voljne surađivati i razvijati odnos sa NATO-om. One se protežu od Atlantika do srednje Azije, od Skandinavije do Mediterana. Međutim, zemlje partnerice nemaju jednaka prava na donošenje odluka kao zemlje članice ali nude znatne mogućnosti i političku podršku za misije Saveza. NATO smatra da će se promicanje euroatlantske sigurnosti najbolje osigurati kroz široku mrežu partnerskih odnosa s državama i organizacijama diljem svijeta. Prioritetna područja djelovanja za dijalog, suradnju i savjetovanje su političke konzultacije o sigurnosnim zbivanjima, sudjelovanje u operacijama i misijama, borba protiv terorizma, borba protiv širenja oružja sa masovno uništenje, cyber obrana, obrana energetske sigurnosti, borba protiv gusara.

3.1. Euroatlantsko partnersko vijeće

Nakon raspada Varšavskog pakta, NATO se je našao u konfliktnoj situaciji. Zemlje koje su nastale nakon Hladnog rata htjele su pod hitno pristupiti NATO-u. Međutim, NATO nije htio reagirati ishitreno i primiti ih bez ispunjena određenih ciljeva koji su bili potrebni za pristup Savezu. Kako ih ne i ostavio da budu buffer zona između Rusije i Zapadne Europe Savez im je ponudio umjesto punopravnog članstva suradnju unutar Sjevernoatlantskog vijeća za suradnju (NACC). Sjevernoatlantsko vijeće za suradnju je osnovano na sammitu u Rimu 1991. godine na prijedlog američkog državnog tajnika Bakera i njemačkog ministra vanjskih poslova Genschera. Svrha NACC-a je da služi sa konzultaciju i suradnju sa svim zemljama članicama bivšeg Varšavskog pakta. S vremenom, Savez je uočio da je potrebna suradnja sa različitim zemljama i izvan područja bivšeg SSSR-a pa je tako 1997. godine donesena odluka o osnivanju Euroatlantskog partnerskog vijeća (EAPC). Cilj osnivanja novog vijeća je program redovnog dijaloga i konzultacija o političkim i sigurnosnim pitanjima a služi razvijanju odnosa između zemalja članica NATO-a i zemalja sudionica Partnerstva za mir. EAPC uključuje 50 zemalja, 22 zemalja partnera i 28 zemalja članica.

Pri glavnom sjedištu NATO-a u Bruxellesu većina zemalja partnera ima svoje diplomatske izaslanike, što omogućuje redovnu komunikaciju i konzultacije. Sastanci EAPC-a održavaju se jednom godišnje na razini ministra obrane i vanjskih poslova, a na razini veleposlanika jednom mjesečno. Ono o čemu najviše raspravlja na sastancima EAPC-a, isključivši kratkoročne rasprave o aktualnim političkim i sigurnosnim pitanjima, su područja

koja uključuju: upravljanje kriznim situacijama i operacije potpore miru; regionalna pitanja; nadzor naoružanja i pitanja vezana za proliferaciju oružja za masovno uništenje; borbu protiv terorizma, obrambena pitanja poput planiranja, proračuna, politike i strategije; civilno planiranje za slučaj izvanrednih stanja i razina pripravnosti u slučaju katastrofa; suradnja na području naoružanja; nuklearna sigurnost; nadzor zračnog prometa; te znanstvena suradnja⁷.

3.2. Partnerstvo za mir

Nastavak suradnje članica Sjevernoatlantskog partnerskog vijeća nakon pet godina trebalo je biti primjenjivanje sigurnosnih jamstava sadržanih u članku 5, ipak su čelnici Vijeća na sammitu u Bruxellesu 1994. godine usvojili program Partnerstvo za mir, kojim su se postkomunističkim zemljama produžili izgledi za pristupanje u NATO. Program su formulirali stratezi Vijeća za nacionalnu sigurnost SAD-a, a prihvatili su ga ministri obrane članica NATO-a. Program je kasnije naišao na razne kritike od strane uglednih imena kao što su Henry Kissinger, Zbigniew Brzezinski, Robert Zeolick, Richard Lugar, a kritike su se uglavnom odnosile da je to blaga Clintonova reakcija kako se ne bi morao oštrije suprotstaviti Rusiji.

Razlika između Sjevernoatlantskog partnerskog vijeća i Partnerstva za mir je da NNAC obuhvaća široku suradnju članica NATO-a i bivših komunističkih zemalja na političkom, vojnom, gospodarskom, znanstveno-tehnološkom planu dok program Partnerstva za mir obuhvaća samo vojnu suradnju. Glavi cilj programa je izgraditi ojačane sigurnosne veze između zemalja partnera i NATO-a i zemalja partnera međusobno. Naglasak suradnje je na vojnoj interoperabilnosti i preustroju obrane koja uključuje obrambenu politiku i planiranje, civilno-vojne odnose, izobrazbu i obuku, protuzračnu obranu, upravljanje kriznim situacijama te komunikacijsko-informacijske sustave. Zadaća zemalja partnera je da oblikuju svoje vojne snage prema operativnim normama Saveza kako bi mogli sudjelovati u mirovnim akcijama zajedno sa snagama NATO-a. To postižu kroz bilateralne programe i vojne vježbe sukladne vojnim snagama zemlje partnerice. Ovakav pristup uvelike je pridonio djelotvornosti zemalja partnera u njihovom sudjelovanju u NATO-ovim misijama na Balkanu i Afganistanu.

⁷ Uprava za javnu diplomaciju NATO-a; *NATO priručnik*, Public Diplomacy Division, Belgija, 2006., str. 205

Program je formuliran tako da je svako partnerstvo između zemlje partnera i NATO-a oblikovano prema individualnim potrebama zemlje partnera. Zemlja partner stvara svoj program na temelju Radnog programa Partnerstva za mir koji se priprema svake godine na razini organa i institucija NATO-a i Partnerstva za mir. Na taj način zemlja partner stvara svoj Individualni program Partnerstva za mir.

Programom Partnerstva za mir zemlje partneri ne dobivaju sigurnosna jamstva NATO-a, već će se NATO konzultirati sa svakom aktivnom zemljom članicom Partnerstva za mir ukoliko ta zemlja osjeti izravnu vojnu prijetnju ili bilo koju ugrozu druge vrste za svoj teritorij⁸. Reakcije postkomunističkih zemalja nisu bile toliko negativne kao za program NNAC-a jer su već prihvatile da do brzog učlanjenja neće doći pa su situaciju sagledale da je to još jedna stepenica do ulaska u Savez. Zemlja koja je prva prezentirala svoj Individualni program bila je Poljska a kao najvažnije navela je obavještajnu suradnju, suradnju zračnih snaga i kontrolu zračnog prostora te razvoj zajedničkog komunikacijskog, obavještajnog i informacijskog sustava.

Formalni temelj Partnerstva za mir definiran je Okvirnim sporazumom koji je izdan od Saveza 1994. godine, s pozivnicom zainteresiranim zemljama za sudjelovanje u programu. Sporazum je prihvaćen zajedno sa Bruxelleskom deklaracijom, a cilj je pomoći zemljama partnerima u sljedećem:

1. Prihvaćanju transparentnog vojnog proračuna te postizanja transparentnosti u planiranu i financiranju nacionalne obrane
2. Osiguranju demokratskog nadzora nad oružanim snagama
3. Održanju spremnosti i sposobnosti u skladu sa svojim zakonodavstvima i vojnim mogućnostima sudjeluju u operacijama po ovlasti Organizacije Ujedinjenih naroda i/ili OEES-a
4. Razvoju vlastitih nacionalnih oružanih snaga kompatibilnih sa snagama članica NATO-a
5. Razvoju kooperativne vojne suradnje sa članicama NATO-a radi zajedničkog planiranja, profesionalnog osposobljavanja, vojnih vježbi, akcija očuvanja mira,

⁸ Vukadinović, R., Č. Vukadinović, L., Božinović, D. *Nato euroatlantska integracija*, Topical, Zagreb, 2007., str 194

spašavanja i traženja, humanitarnih operacija i drugih tzv. nevojnih operacija, koje, prema iskazanoj potrebi, mogu biti naknadno zajednički dogovorene.⁹

Na sastanku u Istambulu donesena je odluka kako bi NATO trebao staviti naglasak na suradnju u dvije regije od strateškog značenja, to su Kavkaz (Armenija, Azerbajdžan i Gruzija) i Središnja Azija (Kazahstan, Kirgistan, Tadžikistan, Turkmenistan i Uzbekistan). Cilj suradnje je jačanje NATO-ove učinkovitosti na ti prostorima te pružanje pomoći i savjeta prema individualnim potrebama svakoj zemlji pojedinačno.

3.3. Novi strateški koncept iz Lisabona

Razvoj tehnologije u današnjem vremenu koji iz dana u dan napreduje, nekim zemljama je omogućio da se izdignu iz siromaštva i omogućuju napredak svojim građanima. Neke pak zemlje su pod utjecajem organiziranih skupina upale u još veće siromaštvo. U siromašnim zemljama koje se pretežito nalaze u Africi i dijelu Azije na djelu su novi sigurnosni izazovi koji zahtijevaju drugačije djelovanje NATO-a i njegovih partnera. Sukladno tome NATO je na 24. sammitu 2010. godine u Lisabonu izglasao donošenje novog Strateškog koncepta NATO-a koji je predstavljao svojevrsni nalog za funkcioniranje NATO-a u idućih deset godina. Novi sigurnosni izazovi uključuju posjedovanje ili distribuciju oružja za masovno uništenje, prijetnju raketnim napadom, terorizam, ugrozu cyber sigurnosti, energetske sigurnost i piratstvo. Iako se nalaze izvan euroatlantskog područja utjecaji koji su najčešći u najnestabilnijim zemljama mogu direktno ugrožavati sigurnost Saveza. U tim područjima najčešće se provodi poticanje ekstremizma, terorizam, međunarodne ilegalne aktivnosti poput trgovine oružjem, narkoticima i/ili ljudima.

Novim strateškim konceptom koji se i dalje temelji na kolektivnoj obrani NATO želi razviti suvremene sposobnosti za obranu protiv suvremenih prijetnji u svrhu zaštite sigurnosti, mira i napretka stanovništva i teritorija svih zemalja članica NATO-a. Najvažniji ciljevi prilikom sprečavanja novih sigurnosnih izazova su: sprječavanje širenja oružja za masovno uništenje; razvijanje proturaketnog sustava; borba protiv terorizma; jačanje cyber sigurnosti; jačanje energetske sigurnosti; borba protiv piratstva; suradnja sa partnerima. Posebno se naglašavala suradnja sa Rusijom sa ciljem postizanja strateškog partnerstva i još snažnija

⁹ Vukadinović, R., Č. Vukadinović, L., Božinović, D. *Nato euroatlantska integracija*, Topical, Zagreb, 2007., str. 193-194

suradnja sa međunarodnim partnerima posebice sa Ujedinjenim narodima i Europskom zajednicom. Strateškim konceptom je također naglašeno da se Sjevernoatlantski savez zalaže za svijet bez nuklearnog naoružanja, ali da će, sve dok u svijetu ima nuklearnog oružja, ostati nuklearni savez. NATO u Konceptu navodi da će zadržati politiku otvorenih vrata, odnosno da Savezu može pristupiti svaka europska demokratska zemlja koja za to ima afiniteta i dijeli vrijednosti koje promiče Savez, koja je spremna i sposobna preuzeti odgovornosti članstva i čija inkluzivnost može doprinijeti zajedničkoj sigurnosti i stabilnosti. Također se obvezuje na stalne reforme u cilju izgradnje učinkovitijeg, isplativijeg i prilagodljivijeg saveza, kako bi porezni obveznici država članica za novac koji izdvajaju za obranu dobili najviše sigurnosti¹⁰. Iako je NATO do sada najučinkovitiji političko-vojni savez, Konceptom je navedeno da žele poboljšati radne metode i maksimalizirati učinkovitost, očuvati i ojačavati zajedničke sposobnosti kako bi i u budućnosti bio izvor nade koji promiče vrijednosti individualne slobode, ljudskih prava, demokracije i vladavine prava.

Put kojim će se Savez boriti protiv novih izazova prijetnje uključuje održavanje odgovarajućih nuklearnih i konvencionalnih snaga koje će izvršavati potrebna obučavanja cijelog spektra konvencionalnih i rastućih sigurnosnih izazova u koje će biti uključeni i saveznici u svrhu što kvalitetnijeg planiranja kolektivne obrane. Osiguravanje financijskih sredstava kako bi vojne snage bile kvalitetno opremljene. U borbi protiv napada balističkim projektilima aktivno će s tražiti suradnja sa Rusijom i drugim euroatlantskim partnerima. Borba protiv proliferacije oružja za masovno uništenje uključuje prevenciju, zaštitu i oporavak. Proliferacije oružja za masovno uništenje se uz terorizam smatra najvećom prijetnjom međunarodnoj sigurnosti. Kako je terorizam direktna prijetnja za sigurnost građana svih NATO članica, Savez će poboljšati kapacitete otkrivanja i obrane protiv međunarodnog terorizma, povećavajući analizu prijetnje te konzultacije sa partnerima. Također će biti usredotočeni na razvoj odgovarajućih vojnih sposobnosti uključujući pomoć u obučavanju lokalnih snaga da se sami bore protiv terorizma. Cyber obrana postaje sve češća prijetnja NATO-u i njegovim članicama a kako bi je spriječili Savez će razvijati sposobnosti prevencije, prepoznavanja, obrane i oporavka od cyber napada, uključujući korištenje NATO-ovog procesa planiranja za napredak i koordiniranje nacionalnih sposobnosti cyber obrane, okupljanja svih NATO-ovih tijela pod centraliziranu cyber zaštitu i bolje integracije NATO-

¹⁰ <http://www.monitor.hr/clanci/novi-strateski-koncept-nato-a-vodic-za-iduce-desetljece/42328/> 24.09.2015

ove svjesnosti, upozorenja i odgovora zajedno sa članicama. Savez će također razvijati sposobnosti pridonosa energetske sigurnosti, uključujući zaštitu kritične energetske infrastrukture i tranzitnih područja i linija te suradnju s partnerima i savjetovanje među saveznicima.

Gradani naših zemalja ovise o NATO-u da brani savezničke zemlje, da razmjeni vojne snage u vrijeme i na mjesto koje zahtjeva naša sigurnost, i da pomaže promicanju zajedničke sigurnosti s našim partnerima diljem svijeta. Dok se svijet mijenja, NATO-ova bitna misija ostaje ista: osigurati da Savez ostane besprimjerna zajednica slobode, mira, sigurnosti i zajedničkih vrijednosti¹¹

4. NATO mirovne misije

Mirovne operacije možemo definirati kao vojno održavanje i nametanje mira, te druge operacije koje podupiru diplomatske napore pri uspostavi i održavanju mira u nekoj zemlji ili regiji zahvaćenoj krizom ili oružanim sukobom¹². NATO je aktivni i vodeći prinositelj miru i sigurnosti na međunarodnoj razini. Danas, oko 100 000 pripadnika NATO vojnog osoblja uspješno provodi složene kopnene, zračne i morske operacije diljem svijeta. Prva takva operacija Saveza kao što smo već spomenuli dogodila se na Balkanu 1990-tih godina.

NATO je organizacija čiji članovi u okviru vlada financiraju sredstva koja su potrebna za njegov svakodnevni rad, odnosno donošenje odluka i provođenje dogovorene politike i aktivnosti. Zemlje članice izravno financiraju proračune kojima neposredno upravlja NATO, sukladno dogovorenoj formuli o podjeli troškova koja je okvirno izračunata u odnosu na sposobnost plaćanja pojedine zemlje¹³ koji se odnosi na postotak sveukupnog proračuna za obranu. Veliki dio doprinosa država članica zapravo neizravno dolazi preko troškova nacionalnih oružanih snaga. Prema tome, NATO ne pokriva troškove vojnih snaga ili materijalnih sredstva kao što su brodovi, podmornice, letjelice, tenkovi, topništvo ili oružani sustavi. Iznimka su skupina zrakoplova opremljenih radarima koje zemlje članice zajednički osiguravaju, posjeduju, održavaju i upravljaju i ulaganja koja su usmjerena prema

¹¹ Strateški koncept za obranu i sigurnost članica Organizacije sjevernoatlantskog sporazuma; str. 1.

¹² <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=41167>; 8.9.2015

¹³ Uprava za javnu diplomaciju NATO-a; *NATO priručnik*, Public Diplomacy Division, Belgija, 2006., str. 57

zajedničkim potrebama. Tu pripadaju protuzračna obrana, sustavi zapovijedanja i kontrole te komunikacijski sustavi unutar Saveza. Također, zemlje članicu u pravilu financiraju izdatke onih struktura u kojima i sudjeluju.

Glavna uloga Saveza je sačuvati slobodu i sigurnost članica političkim i vojnim sredstvima. Taj cilj je utemeljen prema članku 5. Washingtonskog sporazuma¹⁴ prema kojem je napad na jednu članicu napad na sve članice Saveza. Međutim, kako mir na sjevernoatlantskom području može biti ugrožen krizma i sukobima izvana, Savez je donio odluku o doprinosu mira i stabilnosti i izvan prostornih okvira članica. Sve države članice moraju sudjelovati u kolektivnoj obrani, ali ne moraju izričito slati vojnu snagu. Pomoć se može odraziti u raznim drugim oblicima: vojnoj opremi, novčanoj naknadi, sirovinama i svemu ostalom što je u tim zadanim trenucima potrebno. Jedan od primjera ne sudjelovanja u vojnom osoblju je Island koji kao zemlja članica nema svoju vlastitu regionalnu vojsku.

U daljnjem tekstu nisu navedene sve NATO mirovne akcije, nego samo one za koje smatramo da su najvažnije. Odnosno za koje smatramo da su na neki način obilježile tijek razvoja Saveza. To su prve tri NATO mirovne operacije koje su se odvijale na području Balkana: u Bosni i Hercegovini, Kosovu i Makedoniji. Sljedeća opisana operacije je u Darfuru. To je prva NATO operacija u Africi. Nakon nje su objašnjene akcije u Afganistanu i Iraku koje su obilježile borbu protiv terorizma.

4.1. Daytonski mirovni sporazum

Za Bosnu i Hercegovinu možemo reći da je zaslužna za evoluciju Saveza te je pomogla razviti njegove sposobnosti očuvanja mira i podrške miru. Bosna i Hercegovina je danas član programa Partnerstvo za mir.

Nakon zločina genocida u Srebrenici NATO je odlučio sudjelovati u mirovnoj operaciji u Bosni i Hercegovini tako što će poduprijeti i primijeniti UN-ov program embarga i

¹⁴ Potpisnice su suglasne da će se oružani napad na jednu ili više njih, u Europi ili u Sjevernoj Americi, smatrati napadom na sve njih, te se stoga slažu da će u slučaju takvog oružanog napada, svaka od njih, pozivajući se na pravo pojedinačne ili zajedničke samoobrane iz članka 51. Povelje Ujedinjenih naroda, pomoći potpisnici ili potpisnicama koje su napadnute, poduzimajući odmah, same i u skladu s drugim potpisnicama, korake koji se smatraju potrebnima, obuhvaćajući upotrebu oružane sile, kako bi povratile i održale sigurnost sjevernoatlantskog područja. Svaki takav napad i mjere poduzete kao rezultat tog napada odmah će biti prijavljeni Vijeću sigurnosti. Takve mjere će biti obustavljene kada Vijeće sigurnosti poduzme mjere potrebne za ponovnu uspostavu i održavanje međunarodnog mira i sigurnosti.

sankcija u Jadranskom moru te nadziranja kao i zabrane prelijetanja iznad Bosne i Hercegovine. Također je osigurao neposrednu zračnu potporu Zaštitnim snagama UN-a (UNPROFOR) i odobrio zračne udare koji će okončati rat u Bosni i Hercegovini. Zračni udari su trajali od 30. kolovoza do 15. rujna 1995. godine. NATO zrakoplovi su izveli napade na postrojenja zapovjedništva, kontrole i municije bosanskih Srba sa ciljem razbijanja sustava za vezu. NATO akcije bile su ključne za pregovore sa Srbima i kraj rata u Bosni i Hercegovini i također za uspješne mirovne pregovore u Daytonu.

Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini poznatiji pod nazivom Daytonski sporazum potpisan je 14. prosinca 1995. godine u Parizu. NATO mirovna operacija u Bosni i Hercegovini trajala je devet godina, od prosinca 1995. do prosinca 2004. godine. Savez je rasporedio 60 000 vojnika (IFOR- Implementacijske snage) kako bi nadzirali provedbu vojnih aspekata sporazuma. U siječnju 1995. godine suprotstavljene strane su povukle svoje snage iz zone razdvajanja na drugu stranu dogovorne crte prekida vatre, a do 3. veljače sve su snage bile povučene iz područja predviđenih za transfer pod uvjetima sporazuma. IFOR je osim vojnog doprinosa uvelike utjecao na stvaranje sigurnog okružja surađujući sa više od 400 nevladinih organizacija koje su djelovale na tom području. Popravljali su i ponovno otvarali ceste i mostove, razminiravali minirana područja, popravljali željezničke putove, sudjelovali u uspostavljanju opskrbe plinom, vodom i strujom, obnavljali škole i bolnice, obnavljali vodove glavnih telekomunikacija.

Nakon godinu dana djelovanja IFOR-a na temelju postignutih rezultata Savez je odlučio da je potrebna smanjena vojna nazočnost za očuvanje mira, te su se složili da treba organizirati Stabilizacijske snage (SFOR) koje bi obuhvaćale 32 000 vojnika. Početak djelovanja SFOR-a bio je 20. prosinca 1996. godine sa mandatom od 18 mjeseci. Glavni cilj im je bio doprinos razvoju sigurnog okružja neophodnog za jačanje mira. Kako je situacija u Bosni i Hercegovini bivala stabilnijom tako su se vojne snage SFOR-a smanjivale pa su 2003. godine brojili 7 000 vojnika. Iako je NATO u prosincu 2004. godine predao provedbu mirovne operacije Europskoj uniji ali tu nije završila njegova briga o Bosni i Hercegovini. Savez je uspostavio vojno zapovjedništvo kako bi pomogao nacionalnim vlastima u rješavanju problema preustroja obrane u i pripremama za buduće sudjelovanje u programu Partnerstava za mir.

4.2. Uloga NATO-a na Kosovu

Područje Kosova je jedno od aktivnih misija NATO-a koja je na djelu od 1999. godine. U bivšoj SFRJ Kosovo je bilo autonomna pokrajina, kojoj vlast u Beogradu nije dala da se osamostali. Kosovska kriza bila je jedna od zadnjih etapa raspadanja Jugoslavije. Jaki srpski nacionalizam nije mogao prihvatiti da bi se pokrajina u kojoj su oni smatrali da živi većinsko srpsko stanovništvo odvoji od Jugoslavije, jer tada bi u potpunosti bila uništena njihova velikosrpska ideja.

Prema izvorima UNHCR-a prije NATO zračnih napada na Srbiju, na Kosovu je bilo protjerano 460 000 Albanaca, od toga 200 000 ih je izbjeglo u druge zemlje, a 260 000 su se nalazili u internom izbjeglištvu na Kosovu. Mjesec dana nakon napada bilo je 917 900 prognanika, a broj ubijenih odnosno nestalih procjenjivao se na 10 000 do 100 000 Albanaca.

Vijeće Saveza je 13. listopada 1998. godine odobrilo zračne udare kako bi prisilili srpske snage na povlačenje s Kosova ukoliko će diplomatska nastojanja biti neuspješna. Milošević je na to prihvatio suradnju i zračni udari su opozvani. Situacija se ponovno rasplamsala na Kosovu 1999. godine. Nakon godinu dana borbi i neuspjelih pokušaja rješavanja sukoba diplomatskim putem uslijedila je druga NATO operacija očuvanja mira i stabilnosti te su 24. ožujka 1999. godine započeli zračne napade na Srbiju nešto prije 20 sati, a iste večeri Vlada Srbije proglasila je ratno stanje. Napadi su trajali 78 dana bez prestanka a izvedeno je oko 38 000 borbenih akcija na cijelom području Srbije i Kosova. Glavni cilj napada je bio onesposobiti bojovne kapacitete Srbije, pa su mete napada bile vojna postrojenja, kasarne, skladišta oružja i municije. U napadima su također stradale i škole, zdravstvene ustanove te neki spomenici kulture. Broj poginulih u zračnim napadima kreće se prema različitim podacima od 1 200 do 2 500 ljudi i oko 5 000 ranjenih osoba. Ukupnost materijalne štete beogradske vlasti su procijenile na sto milijardi dolara što su i zatražile od NATO članica da im nadoknade štetu, dok su europski ekonomski analitičari procijenili štetu na oko trideset milijardi dolara.

Iako NATO zračni napadi na Saveznu Republiku Jugoslaviju nisu odobreni od Vijeća sigurnosti UN-a jer bi naišli na veto Rusije i Kine, oni su prema profesoru Greenwoodu opravdani jer počivaju na vojnoj intervenciji iz humanitarnih razloga i bila je prihvaćena od strane drugih zemalja kao legalna. Također, profesor napominje da je zahtjev za osudom NATO-ovih napada na Srbiju u Vijeću sigurnosti bio odbijen sa dvanaest glasova za protiv

osude i tri glasa za osudu. U međunarodnom pravu možemo pronaći da se neka humanitarna akcija može prihvatiti kao pravna ako o njoj nepristranosti govore tri činjenice: da se dogodila humanitarna katastrofa, da je ugrožen međunarodni mir, te da se zna tko je bio odgovoran. Profesor Greenwood nalazi da je rezolucija Vijeća sigurnosti o Kosovu potvrdila sva tri zahtjeva i time osigurala legalnost NATO-ovog bombardiranja¹⁵.

NATO je imao nekoliko političkih ciljeva: uspostaviti prestanak svih vojnih akcija, nasilja i represije; povlačenje vojnog osoblja policijskih i paravojnih snaga s Kosova; razmještanje međunarodnih vojnih snaga na Kosovu; bezuvjetan i siguran povratak svih izbjeglica i raseljenog stanovništva, nesmetan pristup svim organizacijama za humanitarnu pomoć i uspostava političkog sporazuma za Kosovo sukladno međunarodnom pravu i Povelji Ujedinjenih Naroda.¹⁶

Bombardiranje Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) okončano je 10. lipnja 1999. godine usvajanjem rezolucije 1244 Vijeća sigurnosti UN-a. Rezolucija je obuhvaćala političko rješenje sukoba od strane SFJ koje se sastajalo od neposrednog prestanka nasilja i povlačenje vojnih, policijskih i paravojnih snaga. Dan ranije, potpisan je Vojno tehnički sporazum između SR Jugoslavije i NATO-a u Kumanovu te je njime precizirano povlačenje vojnih snaga Jugoslavije sa Kosova i ulazak na to područje međunarodnih mirovnih vojnih snaga. Prema nekim informacijama na Kosovo se nakon toga vratilo oko 750 000 protjeranih Albanaca ali i napustio više od 100 000 Srba.

NATO je poslao svoje savezničke vojne snage koje su se nazvale KFOR (Kosovo Force) a na Kosovu su počeli djelovati 12. lipnja 1999. godine. Do kraja lipnja 1999. godine završeno je povlačenje srpskih vojnih snaga. KFOR se sastojao od 50 000 vojnika iz zemalja članica, zemalja partnera i ne-NATO zemalja. Postupnim poboljšanjem sigurnosti okružja KFOR je smanjivao brojčano stanje pa je krajem 2003. godine brojio 17 500 vojnika. Zbog ponovnog zaoštavanja odnosa između Kosova i Srbije i napada na pripadnike KFOR-a, NATO je hitno rasporedio dodatnih 2 500 vojnika. I danas dok je situacija puno stabilnija, na prostorima Kosova djeluju vojnici KFOR-a, ali i sudjeluju u stvaranju profesionalne i

¹⁵ Caratan, B., NATO i Kosovo: Geneza problema i mogućnosti rješavanja krize, Politi. misao, Vol XXXVI, 1999., br.2, str 7-10

¹⁶ Uprava za javnu diplomaciju NATO-a; *NATO priručnik*, Public Diplomacy Division, Belgija, 2006., str. 154.

multietničke Kosovske vojske (Kosovo Security Force) od proglašenja neovisnosti Kosova 2008. godine.

Zadaci KFOR- a su obuhvaćale pomoć pri povratku raseljenog stanovništva i izbjeglica; obnovu i razminiranje; medicinsku pomoć; sigurnost i javni red; sigurnost etničkih manjina; zaštitu nasljeđa, sigurnost granica; zabranu šverca oružjem; provedbu programa amnestije za predano oružje, streljivo i eksplozivna sredstva širom Kosova; uništenje oružja; i potporu uspostavi civilnih institucija, zakonu i redu, pravosudnom i kaznenom sustavu, izbornom postupku i ostalim aspektima političkog, ekonomskog i društvenog života pokrajine¹⁷.

4.3. NATO u bivšoj jugoslavenskoj republici Makedoniji

Bivša jugoslavenska Republika Makedonija neovisnost od Jugoslavije je stekla referendumom 8. rujna 1991. godine. Dogovorom Adžić- Gligorov povlačenje vojno tehničke opreme JNA prolazi mirnim putem. Nakon referenduma, izglasan je 11. studenog 1991. godine novi Ustav kojim Albanci (23%) u Makedoniji dobivaju status nacionalne manjine isto kao i Turci (4%) i Romi (2,2%) koji su uvelike malobrojniji od njih. Isto tako Srbi i Bošnjaci se u Ustavu ne spominju ni kao nacionalna manjina. Makedonski građani su uspostavu svoje države doživjeli sa puno optimizma u bolje sutra i brzom priključenju u NATO i EU. Međutim, nova država je doživjela osim gospodarskih velike političke probleme u ostvarivanju svoje neovisne države. Grčka se suprotstavila priznavanju neovisnosti Makedonije pod imenom Republika Makedonija, zbog istog imena njene sjeverne provincije još iz antičkog vremena. Makedonija je postala članicom UN-a pod privremenim nazivom bivša jugoslavenska republika Makedonija koji je još i danas pod upotrebom. U SAD-u 1995. godine dogovoreno je da se Grčka obvezuje ne blokirati učlanjenje Makedonije u međunarodne institucije, koje se Grčka očigledno nije pridržavala jer je blokirala ulazak u NATO 2008. godine pod uvjetom da će prihvatiti kad promjene ili prihvate naziv bivša jugoslavenska Republika Makedonija. Zahtjev za članstvo u Europskoj uniji, bivša jugoslavenska republika Makedonija podnijela je 26. veljače 2004. godine. Na sastanku 2005. godine Europsko vijeće ju je prihvatilo kao zemlju kandidatkinju.

¹⁷ Uprava za javnu diplomaciju NATO-a; *NATO priručnik*, Public Diplomacy Division, Belgija, 2006., str. 154

U bivšoj jugoslavenskoj Republici Makedoniji (BJRM) u veljači 2001. godine izbio je oružani sukob između vlade BJRM i albanskih Makedonaca koji nisu bili zadovoljni svojim statusom u državi. Organizirali su pobunjeničku skupinu Oslobodilačka nacionalna armija i zahtijevali su novi ustav po kojem bi makedonski Albanci imali veća i bolje prava te posredovanje međunarodnih institucija. Oružani sukobi počeli su u Tanuševcima, albanskom selu na sjeveru koje graniči sa Kosovom. Tu su se i prije znali događati sukobi zbog čestog krijumčarenja. Sukobi su se znali proširiti i do Skopja, glavnog grada bivše jugoslavenske Republike Makedonije.

Vlada iz Skopja zatražila je pomoć od NATO-a, kako bi im pomogao smiriti sukobe koji su se događali na njihovom teritoriju i spriječiti moguće širenje sukoba u rat širokih razmjera. Zahtjev makedonskog predsjednika Borisa Trajkovskog bio je da mu NATO pomogne u razvojačenju Vojske za nacionalno oslobođenje i razoružanju skupina makedonskih Albanaca. NATO je odlučio da je za uspostavu mira na tom području potrebno primijeniti dvojaki pristup: osudio je napade i usvojio određene mjere kao potporu nastojanjima vlade u borbi protiv aktivnosti ekstremista, dok je sa druge strane zahtijevao i od vlade da usvoje ustavne reforme kojima bi se poboljšao status makedonskih Albanaca u društvu i politici, a samim time i da smanje vojnu akciju. Kako bi riješili problem, pokrenut je politički dijalog, koji se je odvijao u Ohridu i trajao je dva mjeseca. U njemu su sudjelovali tadašnji makedonski predsjednik Boris Trajkovski, predstavnici političkih stranaka Branko Crvenkovski predsjednik Socijaldemokratskog saveza Makedonije (SDSM), Ljupčo Georgijevski predsjednik VMRO-DPMNE, Imer Imeri predsjednik Partije demokratskog prosperiteta Albanaca (PDP) i Arben Xhaferi predsjednik Demokratske partije Albanaca (DPA) a predstavnici međunarodne zajednice bili su Francois Leotard iz Europske zajednice i James Pardew iz SAD-a. Na temelju tih dogovora potpisan je Ohridski mirovni sporazum između makedonske vlade i predstavnika Albanaca u Makedoniji 13. kolovoza 2001. godine. Sporazumom su utvrđena prava manjinskih etničkih zajednica u bivšoj jugoslavenskoj Republici Makedoniji te su okončani međuetnički oružani sukobi na tom području.

Nakon potpisivanja Ohridskog sporazuma NATO vojnici su ušli u zemlju 27. kolovoza 2001. godine te su proveli misiju pod nazivom „Operation Essential Harvest“ koja je trajala 30 dana a cilj je bio sakupiti i uništiti svako oružje koje je bilo dobrotvorno predano od strane Nacionalno oslobodilačke vojske. U misiji je sakupljeno približno 3875 komada

oružja i 397 600 ostalog streljiva, a provodilo ju je 3 500 NATO vojnika i njihova logistička potpora.

U rujnu 2001. godine uslijedila je druga NATO mirovna operacija na području bivše jugoslavenske Republike Makedonije, koja je pokrenuta također na zahtjev predsjednika Trajkovskog u svrhu zaštite međunarodnih promatrača iz Europske unije i Organizacije za europsku sigurnost i suradnju koji su nadzirali provedbu mirovnog plana. Operacija je odvijena pod nazivom „Operation Amber Fox“ i u njoj je sudjelovalo 1 000 NATO vojnika. Mandat operacije bio je tri mjeseca ali je naknadno produžen.

NATO je pristao sudjelovati i u trećoj mirovnoj operaciji u bivšoj jugoslavenskoj Republici Makedoniji pod nazivom „Operation Allied Harmony“ sa ciljem daljnjeg osiguranja potpore međunarodnim promatračima i za pomoć vladi u preuzimanju odgovornosti za sigurnost cjelokupnog teritorija. Misija je trajala od 16. prosinca 2002. godine do 31. ožujka 2003. godine kada je odgovornost preuzela Europska unija.

NATO je osnovao stožer Skopju u travnju 2002. godine koje se sastoji od 120 članova vojnog i civilnog osoblja. To je netaktičko zapovjedništvo pod zapovijedanjem Višeg vojnog predstavnika NATO-a. Svrha stožera je pomaganje nacionalnim vlastima te pružanje savjeta u izradi reformi sigurnosnog sektora i u sudjelovanju zemlje u Akcijskom planu za članstvo. Također, sudjeluju u obnovi cesta i u ostalim građevinskim radovima za obnavljanje projekata u zemlji.

4.4. Djelovanje NATO-a u Darfuru

NATO je prvi put djelovao na području Afrike 2005. godine kad ih je Afrička unija zamolila da razmotre mogućnosti pružanja logističke potpore u njihovoj misiji u Sudanu kako bi smirili neprekidno nasilje i proširili svoju operaciju u Darfuru. Zajedno sa Europskom unijom, NATO je pristao pružati potporu Afričkoj uniji u zračnom prebacivanju mirovnih snaga i civilne policije do ratnih područja te obučavati snage vodeći multinacionalno vojno zapovjedništvo. Od 1. srpnja 2005. godine NATO je počeo sa zračnim transportom, a koordinira se iz Europe. Sjedište u Africi koje koordinira dolazeće postrojbe je u Etiopiji. Svrha misije je planiranje strateških područja te prepoznavanje tehnologija i tehnika čime bi se osigurala sveobuhvatna analiza i razumijevanje Darfura u korist primjenjivanja tih analiza na šire područje Afrike i sprječavanje kriza.

4.5. NATO i Afganistan

NATO operacija u Afganistanu je najduža operacija u dosadašnjoj povijesti Saveza. Za rat u Afganistanu možemo reći da je asimetričan, što bi značilo da protupobunjenici zbog svojih slabosti i jačine protivnika su u nemogućnosti suprotstaviti se na konvencionalan način. Čimbenici koji utječu da je rat u Afganistanu asimetričan su: geografski položaj, struktura stanovništva, politička scena, uloga međunarodne zajednice, potpora izvana te pobunjenička strategija¹⁸.

Afganistan je zemlja smještena na azijskom kontinentu, sa površinom 647 500 km². Graniči na jugu, istoku i zapadu sa Pakistanom i Iranom, a na sjeveru sa Turkmenistanom, Uzbekistanom i Tadžikistanom. Afganistan je pretežito planinarska zemlja, sa dijelovima polupustinja i pustinja. Ovakav geografski položaj značajno pridonosi asimetričnosti rata jer pobunjenička strana iskorištava bliske odnose sa lokalnim zajednicama za svoju opskrbu te se kreću po terenu čije su im karakteristike poznate za razliku od konvencionalnog protivnika koji nije upoznat sa terenom, nema potporu lokalnog stanovništva i nije naviknut na takve uvjete. Sve te činjenice utječu na smanjenu učinkovitost protupobunjenika i upotrebu vlastitih tehničkih sustava i opreme. Ono što također utječe na slabljenje protivnika je činjenica da pobunjenici djeluju u manjim disperziranima i prilično neovisnim skupinama te zbog toga savezničke snage moraju djelovati na području cijelog Afganistana a ne samo na južnom u istočnom području gdje su započele borbe.

Što se tiče strukture stanovništva Afganistan je multietnička i multijezična država¹⁹ koja broji otprilike 26 442 000 stanovnika²⁰. Većinsko stanovništvo su Paštuni (42%) koji su ujedno i nositelji pobunjeničkih aktivnosti, slijede Tadžici (27%), Hazarijci (9%) te Beludži (2%) koji govore iranskim jezicima, a Uzbeki (9%), Turkmeni (3%) i Kirgizi koji govore turkijskim jezicima. Po vjeri su uglavnom muslimani (suniti 80% i šijiti 19%). Većina stanovništva živi u ruralnim područjima dok samo 20% stanovništva živi u gradovima. Prema procjena 70% populacije je nepismeno i nije rijetka pojava da je vjerski ili plemenski vođa jedina pismena osoba u selu. Opća neinformiranost stanovništva je plodno tlo za manipulaciju

¹⁸ Brzica, N., Asimetričan rat u Afganistanu i protupobunjeničke strategije, Polemos, Vol. XV No30, prosinac 2012., str 114-115.

¹⁹ U Afganistanu je prisutno oko 30 različitih jezika i veliki broj dijalekata.

²⁰ Prema procjeni iz 2012. godine

osobito kada to čine njihovi vjerski ili plemenski vođa što uvelike otežava situaciju konvencionalnoj strani da prenesu svoje poruke i dobiju naklonost lokalnog stanovništva. Afganistan je jedna od najsiromašnijih i najnerazvijenijih zemalja svijeta što ju čini ovisnom o humanitarnoj pomoći izvana. Ekstremno siromaštvo održava postojeće strukture ali također proizvodi pobunjenike. Mnogi mladi muškarci nezadovoljni situacijom odlaze u pobunjeničke skupine kako bi se suprotstavili vlastitoj situaciji.

Paštuni su povijesno bili osnivači države i vladajući narod u Afganistanu, te vjerojatno još od tada seže želja za vladanjem u državi. Najveći broj talibanskog pokreta (pobunjeničku stanu) čine paštuni. Talibanski pokret osnovan je u Kandaharu, drugom najvećem gradu u Afganistanu gdje su više od 90% stanovnika pripadnici paštunskog naroda. Paštuni djeluju vrlo kohezivno zbog svoje zajedničke vjere, jezika i kodeksa pashtunwali²¹. Paštunski narod rasprostranjen je sa oba dvije strane afganistansko-pakistanske granice odnosno Durand linije²².

Prije dolaska američkih snaga nakon napada na WTC 2001. godine u Afganistanu gotovo da nije postojala niti jedna demokratska institucija. Nakon pada Kabula Ujedinjeni narodi pozvali su glavne afganistanske stranke kako bi zajedničkim naporima uspostavili novu vladu i pomogli joj u izgradnji legitimne vladajuće institucije. Tadašnji predsjednik je bio Hamid Karzai iz većinskog paštunskog naroda. Nepaštunsko stanovništvo smatralo je njegovu politiku prema talibanima preblagom, dok su s druge strane njegovi paštunci smatrali su ga marionetom SAD-a zbog njegovog sudjelovanja u borbi protiv terorizma i korupcije. Predsjednik, zbog sumnji da ga SAD i ostali saveznici pokušavaju diskreditirati kao vođu, svoje političke odluke usmjerava prema jačanju svojih veza s postojećim političkim i etničkim vođama čime onemogućuje razvoj institucija koje bi jamčile sigurnost, pravednost i učinkovito vladanje²³.

Međunarodna zajednica pruža Afganistanu potporu od presudnog važenja za postojanje i funkcioniranje afganistanske vlade, a ona se očituje u održavanju mira i sigurnosti

²¹ <http://afghanland.com/culture/pashtunwali.html> 19.09.2015.

²² takozvana Durand linija, crta razgraničenja između Pakistana i Afganistana određena je od strane britanske kolonijalne sile kada je Afganistan 1893. godine potpisao sporazum. Nakon završetka britanske vladavine 1947. godine, Afganistan smatra potpisani sporazum nevaljanim, te potražuje povrat teritorija između granice i rijeke Indus. Jedan od najspornijih rezultata podjele po Durandovoj liniji jest podjela paštunskog naroda u dvije države.

²³ Brzica, N., Asimetričan rat u Afganistanu i protupobunjeničke strategije, Pemos, Vol.XV No30, prosinac 2012., str 120.

kroz vojni angažman, financijsku, političku i humanitarnu pomoć. Najveću pomoć u području sigurnosti pruža NATO, kojemu je cilj stvaranje sigurnog okružja u kojem mogu funkcionirati parlamentarna vlada i samoodrživi mir. To je prva NATO operacija izvan euroatlantskog područja i na početku je bila ograničena na pružanje sigurnosti na području Kabula i njegove okolice. Rat je započeo invazijom SAD-a i Velike Britanije na Afganistan nakon terorističkog napada na Svjetski trgovački centar (WTC-World TradeCenter) u rujnu 2001. godine čime je prvi put aktiviran članak 5. Washingtonskog sporazuma.

Prva operacija koje je izvedena u Afganistanu od strane Sjedinjenih Američkih država i njezinih koalicijskim partnerima bila je operacija Trajna sloboda (Enduring Freedom)²⁴ koja je započela 7. listopada 2001. godine zračnim napadima na terorističke kampove čime je počeo svojevrsni rat protiv terorizma. Prvobitni cilj bio je uhvatiti Osamu bin Ladena, uništiti al-Qaeda i ukloniti talibanski režim koji je pružao potporu i sigurno utočište za Al-Qaeda. Nakon protjerivanja Al-Qaede i Talibana, u Bonu u prosincu 2001. godine je organiziran sastanak na kojem su se afganistanske vođe uz potporu međunarodne zajednice dogovarali o procesu ponovne izgradnje zemlje. Dogovorili su se o stvaranju nove strukture vlade u obliku Afganistanske prijelazne vlasti (Afghan Transitional Authority) kao i Međunarodne snage za pomoć sigurnosti (International Security Assistance Force, ISAF) pod mandatom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda koje su trebale omogućiti tranzicijskoj vlasti i UN-ovoj Misiji za pomoć u Afganistanu (Assistance Mission in Afghanistan) siguran rad na području glavnog grada Kabula i njegove okolice²⁵. Također je dogovoreno pet zasebnih područja u kojima su potrebne institucijske reforme kako bi postali temelj uspostave mira, stabilnosti i napretka. To su borba protiv narkotika; reforma pravosuđa, razoružanje, razvojačenje i reintegracija; obuka afganistanske nacionalne vojske; obuka policijskih snaga. Druga operacija koja se vodi u Afganistanu od strane međunarodne zajednice pod okriljem UN-a je ISAF. Svaki šest mjeseci se je mijenjalo upravljanje ISAF-om, pa su tako na početku na čelu bili Ujedinjeno Kraljevstvo i Turska, nakon njih Njemačka i Nizozemska, koje su zatražile NATO-ovu potporu u vođenju. Prihvaćenjem Saveza da preuzme odgovornost nad vođenjem operacija pod ISAF-om je riješen problem odabira novih zemalja koje su voljne i sposobne preuzimati

²⁴ Operacija Enduring Freedom nije operacija NATO-a, iako su mnoge zemlje koje su u njoj sudjelovale kao saveznici SAD-a članice saveza NATO. To je borbena operacija SAD-a koja podupire globalni rat protiv terorizma, a iako se vrlo često navodi samo kao operacija koja se provodi u Afganistanu, ona je aktivna i na Filipinima, i u dijelovima Afrike

²⁵ Uprava za javnu diplomaciju NATO-a; *NATO priručnik*, Public Diplomacy Division, Belgija, 2006., str. 159

takve odgovornosti. U kolovozu 2003. godine ISAF-om je počeo upravljati NATO. ISAF je obuhvaćao snage i pomoć svih tadašnjih zemalja članica uključujući Albaniju, Azerbajdžan, Estoniju, Finsku, Gruziju, Hrvatsku, Irsku, Novi Zeland, bivšu jugoslavensku Republiku Makedoniju, Švedsku i Švicarsku. Uloga ISAF-a je da blisko surađuje sa afganistanskom vladom sa naglaskom na rekonstrukciju i obuku Afganistanskih snaga sigurnosti koje uključuju nacionalnu vojsku i nacionalnu policiju. Ove dvije operacije nisu isključivale jedna drugu nego su djelovale paralelno kako bi se pronašlo najbolje rješenje za smirenje situacije u Afganistanu te da zemlja prestane biti sigurno utočište za teroriste.

Pošto su dolaskom savezničkih snaga u Afganistan većinski dijelovi zemlje bili ratom razrušeni bilo je potrebno obnavljanje. Većina škola, bolnica i zgrada su bile uništene, gotovo da nije bilo asfaltiranih ulica, samo pojedini gradovi su imali struju i vodu. Vođeni tom situacijom osnovani su Pokrajinski timovi za obnovu (Provincial Reconstruction Teams, PRT-s) koji su sastavljeni od međunarodnog civilnog i vojnog osoblja, ustrojeni kao civilno vojno partnerstvo, čiji su vojni dijelovi integrirani u program ISAF-a. Njihova svrha je pomaganje u rekonstrukciji, upravljanju i sigurnosti na pokrajinskoj razini kako bi Afganistanska vlada mogla proširiti svoju vlast diljem zemlje. Prvi PRT osnovan je u siječnju 2003. godine u gradu Gardez, a prvi PRT u nadležnosti ISAF-a bio je u gradu Kunduzu koji je preuzeo od Njemačke u prosincu 2003. godine. Do kraja 2006. godine ISAF je imao u nadležnosti 26 PRT-ova.

Uz PRT-ove, postoje tri glavne sastavnice ISAF-a, a one su:

1. Zapovjedništvo ISAF-a, koje zapovijeda Kabulskom multinacionalnom brigadom a provodi operativne zadaće u svom području odgovornosti, povezujući se i pomažući Ujedinjene narode, afganistanske vlasti, vladine i nevladine organizacije, te koalicijske snage u Afganistanu pod vodstvom SAD-a.
2. Kabulska multinacionalna brigada, koja predstavlja taktičko zapovjedništvo ISAF-a i odgovorna je za svakodnevno planiranje u provedbu ophodnji i operacija civilno-vojne suradnje.
3. Afganistanska kabulska međunarodna zračna luka nad kojom nadležnost ima afganistansko Ministarstvo civilnog zračnog prometa i turizma uz pomoć ISAF-a.

Dodatna uloga NATO-a, zajedno s predstavnicima drugih nadležnih nacionalnih i međunarodnih tijela, odnosi se na obnovu kabulske zračne luke²⁶.

Kako je ISAF je pružao potporu afganistanskim vlastima u stvaranju demokratskih institucija i stvarao temelje za buduće slobodne i demokratske izbore, predsjednik Hamid Karzai ih je zatražio da sudjeluju u provedbi predsjedničkih izbora u jesen 2004. godine i parlamentarnih i lokalnih izbora u jesen 2005. godine. Uz ISAF u procesu sigurnosne provedbe izbora sudjelovali su i Ujedinjeni narodi, Europska unija i Organizacija za europsku sigurnost i suradnju.

NATO je 2009. godine uspostavio Misiju obuke u Afganistanu (NATO Training Mission-Afghanistan, NTM-A) kojoj je osnovna zadaća suradnja sa Afganistancima u izgradnji sigurnog i stabilnog Afganistana. Temelj afganistanskih nacionalnih snaga sigurnosti čine Afganistanska nacionalna vojska, Afganistanska nacionalna policija i Nacionalna uprava za sigurnost. Tijekom prve dvije godine djelovanja NTM-A afganistanska vojska je porasla za 75 000, a policija za 45 000 pripadnika. Misija obuke obuhvaćala je ratničku obuku za nove regrute, dočasničku obuku, školovanje za ženske i muške časničke kandidate, specijalističko gransko školovanje poput logistike, prava i komunikacija. Na obukama se stavlja naglasak na ljudska prava, ravnopravnost spolova i dodatno opismenjavanje. Cilj obuke je da afganistanska policija i afganistanska vojska preuzmu sigurnosnu odgovornost u cijeloj zemlji do kraja misije ISAF-a koja je planirana krajem 2014. godine. Povlačenje NATO snaga teklo je postepeno i precizno, međutim NATO je obećao Afganistanu da ih neće ostaviti same nego će im i dalje pomagati i pružati podršku kroz treniranja i savjetovanja te će poslati 10 000 do 15 000 vojnika za provedbu istog. Također, obvezuje se da će pružati financijsku potporu za održavanje afganistanskih snaga do kraja 2017. godine. Na svečanosti u Kabulu 28. prosinca 2014. godine ISAF je službeno završio svoju misiju u Afganistanu čime je završio proces tranzicije i Afganistanske snage sigurnosti su preuzele potpunu sigurnosnu odgovornost.

ISAF je jedna od najdužih i najzahtjevniji zadaća NATO-a do danas. Operacija je koja nije u potpunosti uspješna. Kao što smo naveli na početku, neuspjeh uspostave države prema zapadnim temeljima možemo pronaći u nerazumijevanju međunarodne zajednice

²⁶ Uprava za javnu diplomaciju NATO-a; *NATO priručnik*, Public Diplomacy Division, Belgija, 2006., str. 161

afganistanske povijesti te u čimbenicima kao što su teritorijalno okruženje, struktura stanovništva, potpora izvana te uloga pobunjenika koje je davalo prednosti pobunjenim skupinama naspram snaga ISAF-a. Ono što su uspješno proveli je stvaranje snaga sigurnosti koje su se u potpunosti implementirale. U snagama ISAF-a sudjelovalo je 130 000 vojnika iz 51 države.

4.6. Uloga NATO-a u Iraku

Rat u Iraku je započeo američkom invazijom 20. ožujka 2003. godine, iako je UN odbio podržati upotrebu vojne sile, uz Ameriku su stale i Velika Britanija i koalicija država koju su činile Japan, Poljska, Italija, Australija, Južna Koreja, Filipini, Španjolska i Danska. Razlog napada je bila sumnja u postojanje oružja za masovno uništenje od strane tadašnjeg diktatora Saddama Husejina. Iako je iračka vojska bila brojnija nije se uspjela suprotstaviti dobro uvježbanoj američkoj vojsci te su Bagdad i Kirkuk osvojeni već nakon dvadesetak dana borbe. Nakon tih događaja Sadam Husejin je pobjegao čime je prestala njegova diktatura, a američki predsjednik Bush je objavio kraj vojnih operacija. Prvi cilj rata kao što smo naveli bilo je razoružanje, odnosno oduzimanje oružja za masovno uništenje, drugi ciljevi rata bili su: rat protiv terorizma, širenje slobode, uspostava demokracije te uvođenje slobodnog tržišta. Za američku invaziju možemo reći da jednim djelom nije bila opravdana jer u Iraku nije nađeno oružje za masovno uništenje a također i Sadam Husejin je svojom diktaturom uspijevaao zadržati Al Quaidu izvan svojih granica sve dok njegov režim nije srušen. Politika Amerike je bila da će uspostavom demokracije u Iraku domino efektom proširiti demokraciju na Bliskom Istoku. Međutim, u zemlji su se počeli širiti unutrašnji nemiri, napadi i nasilje pobunjenika su sve češći a i krajem 2004. godine Al Quaida uspijeva ući u zemlju. Sadam Husejin je nakon bijega uhićen i podvrgnut suđenju na kojemu je proglašen krivim za genocid i osuđen na smrt vješanjem. Iste godine u SAD su održani izbori za kongres na kojima su pobijedili demokrati i od Busha zahtijevali da povuče vojne snage iz Iraka te je najavio djelomično povlačenje snaga do 2008. godine. Na predsjedničkim izborima 2008. godine pobijedio je demokrat Barack Obama koji je još u predsjedničkoj kampanji kritizirao rat u Iraku. Par mjeseci nakon izbora objavio je konačni kraj rata u Iraku odnosno da će se američki vojnici povući do 2010. godine. Već su u travnju 2009. godine neke zemlje počele sa povlačenjem svojih vojnika, a masovno povlačenje američkih vojnika počelo je 19. kolovoza 2010. godine. Iako su vojne operacije završile 31. kolovoza 2010. godine, potpuno povlačenje američkih vojnika bio je krajem 2011. godine.

NATO misija je započela u Iraku od 2004. godine na zahtjev iračke prijelazne vlasti za pomoć međunarodnih i regionalnih organizacija Multinacionalnim snagama u Iraku. Savez je donio odluku da će pomoći prijelaznoj vladi u tehničkoj pomoći i opremi za iračke sigurnosne snage. NATO Misija za provedbu obučavanja u Iraku (NATO Training Implementation Mission) uključivala je 50 članova vojnog osoblja sa ciljem obuke vojnog i civilnog iračkog stožernog osoblja. Usko je surađivala sa iračkim vlastima i Multinacionalnim snagama pod vodstvom SAD-a. Kako su tada sigurnost i zaštitu u državi obnašali dijelom SAD a dijelom NATO zadaća misije je bila da obukom osposobe buduću nacionalnu strukturu sigurnosti koja će u potpunosti pružati zaštitu iračkom narodu. U rujnu 2004. godine uspostavljeno je iračko Središte za obuku, izobrazbu i doktrinu u blizini Bagdada a usredotočeno je na podučavanje iračkih sigurnosnih snaga vještinama vođenja. Kasnijim dogovorima Savez je odlučio pružiti još veću podršku i pomoć iračkoj prijelaznoj vladi u obuci sigurnosnih snaga i financiranju potrebe opreme. Također je organiziran osmodnevni tečaj obuke u Norveškoj gdje je sudjelovao 19 pripadnika iračkog sigurnosnog osoblja. To je bila prva aktivnost obuke vođena izvan teritorija Iraka. Tečaj je bio pokrenut kao pilot-projekt za daljnju obuku u Iraku i izvan njega.²⁷

NATO misija u Iraku završila je 31. prosinca 2011. godine kad joj i završava mandat. Misija nije nastavljena jer je iračka vlast odbila dati imunitet pripadnicima NATO misije, odnosno vlast je htjela da pripadnici misije u slučaju spora i incidenta odgovaraju pred njihovim sudovima na što NATO nije htio pristati. Ipak prema priopćenju Rasmussena NATO ostaje u potpunosti predan partnerstvu i političkim odnosima s Irakom kroz Strukturalni okvir suradnje (SCF). U misiji koja je trajala sedam godina obučeno je više od 5 000 pripadnika iračkih oružanih snaga, preko 10 000 pripadnika policijskih snaga u Iraku i dodatnih 2 000 osoba koje su se obučavale u NATO članicama. Za pomoć u vojnoj opremi izdvojeno je preko 115 milijuna eura, te je donirano 17.7 milijuna eura za obučavanje i obrazovanje od strane svih zemalja članica Saveza.²⁸

²⁷ Uprava za javnu diplomaciju NATO-a; *NATO priručnik*, Public Diplomacy Division, Belgija, 2006., str.165-167

²⁸ <http://www.nato.hr/glavni-tajnik-nato-a-najavio> 23.09.2015.

5. NATO i Hrvatska

Hrvatska je izrazila želju sa suradnju sa NATO-om u proljeće 1994. godine kada je Hrvatsko izaslanstvo u sastavu glavnog vojnog savjetnika predsjednika Hrvatske Franje Tuđmana, zamjenika ministra vanjskih poslova i veleposlanika u Kraljevini Belgiji posjetilo je središte NATO-a i izrazilo želju za sudjelovanjem u Partnerstvu za mir²⁹. Međutim, zbog još tada trećine okupiranog područja države i slabog razvoja demokracije sudjelovanje je odgođeno za kasnija vremena. Hrvatska je uvidjela da bi joj sudjelovanje u programu Partnerstva za mir omogućilo i suradnju sa svim NATO članicama. Od proglašenja neovisnosti Hrvatska želi biti dio društva zapadnih demokracija koji promiču vrijednosti suradnje, zajedništva i jednakosti. Pozivom u travnju 1999. godine na sammit u Washingtonu, Hrvatska prvi put sudjeluje na NATO sammitu u svojstvu promatrača. Početkom 2000. godine Hrvatska je stekla promatrački status u Parlamentarnoj skupštini NATO-a kada joj je ponuđen Komplementarni program ciljane sigurnosne suradnje, a krajem svibnja je postala pridružena članica u skupštini NATO-a. Hrvatska je 25. svibnja 2000. godine u Firenci primljena kao 26. članica Partnerstva za mir i 46. članica Euroatlantskog partnerskog vijeća³⁰. Ulaskom u Partnersko vijeće Hrvatskoj je omogućena veća suradnja sa Savezom i NATO članicama pojedinačno. Međutim to je zahtijevalo broje zadatke i veće odgovornosti, jer je Hrvatska postala dio organizacije kojoj je jedan od ciljeva uspostaviti sigurnost i stabilnost u jugoistočnoj Europi. Hrvatska je dobila zadatke da mora poboljšati gospodarsku situaciju u zemlji te stabilizirati uspostavljeni demokratski poredak, kako bi pozitivno utjecala na unutarnju sigurnosnu situaciju. Također je bilo potrebno poboljšavanje postojeće sigurnosne, obrambene i vojne infrastrukture, kako bi mogla sudjelovati u mirovnim misijama NATO-a što je obveza zemalja članica Partnerstva za mir. Proces planiranja i raščlambe (PARP) je program Partnerstva za mir prema kojem Hrvatska i NATO definiraju i ostvaruju Partnerske ciljeve, u kojem je Hrvatska prioritetom iskazala sudjelovanje u mirovnim i humanitarnim misijama pod vodstvom NATO-a. Članstvo u Partnerstvu ne jamči kasniji ulazak u NATO ali ipak se pokazalo kroz iskustvo da olakšava kasnije pristupanje u Savez.

Hrvatska je u veljači 2001. godine dobila svog prvog veleposlanika pri NATO-u Antona Tusa, čime je osnovana Hrvatska Misija pri NATO-u. Dva glavna vanjskopolitička

²⁹ <http://www.nato.hr/kronologija-pristupanja-republike-hrvatske-nato-u> 21.09.2015.

³⁰ Ministar vanjskih poslova Tonino Picula potpisao je Okvirni dokument Partnerstva za mir.

strateška cilja za Hrvatsku su članstvo u NATO-u i Europskoj uniji. Kako bi prilagodbe i pripreme tekle sustavno i koordinirano osnovana je Međuresorna radna skupina Vlade Republike Hrvatske. Godine 2002. Hrvatska je dobila potvrdu svoga rada u Partnerstvu za mir pozivom za sudjelovanje u Akcijskom planu za članstvo (MAP). Hrvatskoj je odano priznanje da je ostvarila napredak, te da dalje nastavi sa reformama i ostvarivanju međunarodnih obaveza kako bi što ranije dobila pozivnicu za ulazak u Savez. Pozivnicu za MAP uz Hrvatsku su dobile Makedonija i Albanija. Zadatak Hrvatske je bio izrada godišnjeg plana za pripremu članstva što je bio formalan oblik komunikacije sa Savezom. Tim dokumentom država kandidatkinja prezentira reforme koje je provela u protekloj godini na političkom, sigurnosno-obrambenom te gospodarskom planu³¹. Kako bi podigli standarde na višu razinu Hrvatski sabor je 2002. godine izglasao Strategiju nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. Sudjelovanjem u Partnerstvu za mir Hrvatska je sudjelovala i u Procesu planiranja i raščlambe (PARP) koji je usmjeren prema pripremi deklariranih snaga za sudjelovanje u NATO operacijama, podizanju interoperabilnosti i prilagodi obrambenog sustava budućim zahtjevima članstva. Poseban naglasak je stavljen na opremanje i obuku postrojbi i to: motorizirana pješačka satnija, inženjerijski vod za razminiravanje, vod vojne policije, vod za specijalna djelovanja, ABK vod za dekontaminaciju, dva sanitetska tima, transportni helikopter te inženjerijski vod za horizontalne konstrukcije³².

Hrvatska je prešla dug put u usvajanju i implementaciji reformi kako bi postala punopravna članica NATO-a. Taj napredak joj je pozdravljen na sammitu u Istambulu u lipnju 2004. godine kad je zatraženo od ministara vanjskih poslova da razmotre napredak zemalja aspirantica (Albanija, Makedonija i Hrvatska) i o tome izvijeste prije sljedećeg sastanka, na kojem će se razmotriti potencijalno proširenje članstva. Nakon dvije godine Američki senat je donio zakon o daljnjem širenju Saveza te poziva na primanje u članstvo Hrvatske, Albanije, Makedonije i Gruzije u dogledno vrijeme. Sukladno tome, na sammitu u Rigi 2006. godine donesena je odluka da će na sljedećem sastanku 2008. godine pozvati u članstvo zemlje koje su ispunile zahtjeve NATO-a te koje svojim djelovanjem doprinose euroatlantskoj sigurnosti i stabilnosti. Tom odlukom Hrvatska je prvi put dobila vremenski

³¹<http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/nato/hrvatska-i-nato/> 22.09.2015.

³² Vukadinović, R., Č. Vukadinović, L., Božinović, D. *Nato euroatlantska integracija*, Topical, Zagreb, 2007., str. 306

okvir u kojem bi mogla postati punopravna članica. Osim na provođenju svojih unutarnjih reformi, Hrvatska se pokazala odgovornom u promicanju iskustva i vrijednosti NATO-a u susjednim zemljama. Na temelju toga izabrana je za suvoditelja misije Trust Funda za Bosnu i Hercegovinu zajedno sa Velikom Britanijom i Nizozemskom s ciljem reintegracije viška 10 000 vojnih osoba.

U Hrvatskoj nije proveden referendum o pitanju ulaska u NATO, ali je provedeno istraživanje od strane GfK Hrvatska prema kojem 52% građana podržava članstvo u NATO-u. Ulaskom u NATO Hrvatska će zaokružiti proces koji je započeo još od referenduma 1991. godine kada su s građani odlučili za neovisnost. Hrvatska je zajedno sa Albanijom na sammitu u Bukureštu dobila pozivnicu za članstvo u NATO-u. Na sammitu su sudjelovali tadašnji Predsjednik Stjepan Mesić, predsjednik vlade Ivo Sanader i ministar vanjskih poslova Gordan Jandroković. U srpnju 2008. godine potpisan je Protokol o pristupanju Hrvatske u NATO. Predstavnici zemalja članica su potpisali Protokol u nazočnosti ministara vanjskih poslova dviju pozvanih zemalja, Albanije i Hrvatske. Glavni tajnik NATO-a Jaap de HoopScheffer na sastanku je izjavio da će od tog dana Hrvatska i Albanija zauzeti svoje mjesto za njihovim stolom. Nakon toga uslijedila je ratifikacija hrvatskog Pristupnog protokola u nacionalnim parlamentima zemalja članica i polaganjem istih Državnom tajništvu SAD-a, a polaganjem svog ratifikacijskog dokumenta 1. travnja 2009. godine Hrvatska je postala članicom NATO-a i na sammitu 3. i 4. travnja u Strasbourgu i Kehlju sudjeluje kao punopravna članica Saveza.

Hrvatska je nakon članstva imala značajnu ulogu u NATO-u pa je tako sadašnja Hrvatska predsjednica Kolinda Grabar Kitarović obnašala od 2011. godine u NATO-u dužnost pomoćnice za javnu diplomaciju glavnog tajnika Andresa Fogha Rasmussena. U Afganistanu je djelovala hrvatska časnica Vlasta Zekuliću dva navrata, prvi put je zapovijedala vodom vojne policije a drugi put je obučavala instruktore afganistanske vojne policije.

Kao što smo već napomenuli, NATO se financira iz zemalja članica. U 2014. godini Hrvatska je za obranu izdvojila 1,3 % ukupnih ulaganja. Što se tiče strukture ulaganja, za

osoblje je izdvojeno 67,3%, za opremanje 8,7 %, za ulaganja u infrastrukturu 2,7%, a na sve ostale izdatke odlazi 29,7% ulaganja³³.

Sudjelovanje u NATO misijama

Članstvom u Partnerstvu za mir Hrvatska je bila obvezna sudjelovati u NATO mirovnim misijama. Time ispunjava svoje međunarodne obveze u stabilizaciji kriznih žarišta, razvija sposobnosti i interoperabilnosti Oružanih snaga te prenosi prethodno stečena znanja³⁴. Hrvatska sudjeluje u NATO mirovnim misijama od 2003. godine u Afganistanu u okviru mirovne operacije ISAF i na Kosovu od 2009. godine kroz operaciju KFOR.

Operaciju u Afganistanu Hrvatska je započela upućivanjem 50 pripadnika voda Vojne policije. To je najbrojnija i najzahtjevnija mirovna operacija u kojoj su sudjelovali pripadnici Oružanih snaga Republike Hrvatske. O broju poslanih snaga odlučuje Hrvatski sabor, koji je 2010. godine donio odluku o povećanju pripadnika hrvatskog kontingenta pri ISAF-u za 350 pripadnika uz mogućnost rotacije svakih šest mjeseci. Uz vojni angažman, Hrvatska je obavljala i civilni angažmanu Afganistanu od 2005. godine u sklopu Pokrajinskih timova za obnovu (PRT). Projekt u kojem je sudjelovala Hrvatska odnosio se na osnaživanje obrazovanja djevojčica i izgradnje knjižnice u sklopu škole za djevojčice u Mazer-e-Sahrifu, na sjeveru zemlje, koje će koristiti oko 5 000 djevojčica³⁵. Nakon povlačenja velike većine oružanih snaga 2014.godine uslijedila je misija Resolute Support Mission u kojem sudjeluje stotinjak hrvatskih vojnika.

U mirovnoj misiji na Kosovu, Hrvatski sabor je odlučio da će hrvatski kontingent sudjelovati od 1. srpnja 2009. godine sa 20 pripadnika oružanih snaga Republike Hrvatske i dva transportna helikoptera Mi-17 Sh. Njihova temeljna zadaća je prijevoz snaga KFOR-a, tereta i VIP osoba, a nalazi se pod izravnim zapovijedanjem zapovjednika operacije. Godine 2013. na Kosovu je raspoređen 10. kontingent koji se sastoji od 21 pripadnika oružanih snaga RH u sastavu od tri posade helikoptera, zrakoplovno-tehničkog tima za održavanje i

³³ <http://defender.hr/europa-i-rusija/oruzane-snage-1/republika-hrvatska-na-13-mjestu-prema-visini-izdvajanja-za-obranu-unutar-nato-saveza.php> 22.10.2015

³⁴ <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/mir-i-sigurnost/mirovne-misije/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama-nato-a/> 22.09.2015.

³⁵ <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/mir-i-sigurnost/mirovne-misije/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama-nato-a/> 22.09.2015

nacionalnog elementa potpore. Hrvatska je spremna sudjelovati na Kosovu kroz sve faze smanjenja snaga KFOR-a.³⁶

³⁶ ibid

Zaključak

Iako za vrijeme hladnog rata nije bilo oružanih napada sa bilo koje suprotstavljene strane, NATO je imao opravdane razloge za svoje postojanje. Vođeni idejom jedinstva i zajedništva bio je čvrsto podržavan unutar i izvan granica svojih država članica. Kako je nakon Drugog svjetskog rata većina država zapadne Europe bila razrušena i osiromašena, te je bilo važnije obnavljanje infrastrukture od gomilanja naoružanja, takva ideja o uzajamnoj vojnoj pomoći u slučaju potrebe bila je i više nego poželjna. U Sovjetskom Savezu su se usredotočili na unaprjeđenje vojne infrastrukture i oružanja, osobito na stvaranje nuklearnog oružja kako SAD ne bi više imao nuklearni monopol. Samim time je postao glavni neprijatelj Zapada i u svojim počecima NATO je najviše bio usredotočen na postizanje smanjenja vojne moći koju je posjedovao Sovjetski Savez.

Nakon raspada Sovjetskog Saveza, odnosno nakon kraja Hladnog rata nestala je prijetnja sukoba između Istoka i Zapada. Međutim, ubrzo se pokazalo da trajni mir na europskom kontinentu nije zagarantiran iako se Sovjetski Savez raspao i sveo samo na granice Rusije. Na području jugoistočne Europe došlo je do raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji se odvijao oružanim sukobima a rezultirao je nastankom sedam novih država. Upravo na tom području NATO je izveo svoje prve vojne operacije i preoblikovao se iz prvobitnog vojnog saveza i u politički savez.

NATO se nakon 1990-ih našao pred novih sigurnosnim izazovima što je zahtijevalo različite preobrazbe i prilagodbe promjenjivom sigurnosnom okružju. Svoje djelovanje proširio je izvan sjevernoatlantskog područja. Novi sigurnosni izazovi s kojima se Savez susreo su terorizam, posjedovanje ili distribucija oružja za masovno uništenje, prijetnje raketnim napadom, ugroza cyber sigurnosti, energetska sigurnost i piratstvo

U svojim mirovnim operacijama NATO se vodio idejom uspostavljanja mira u ratom zahvaćenom području. Nije težio da se samo ukloni neprijatelja i ostavi potrebitu zemlju u problemima siromaštva, razrušenosti, ne informiranosti i svega onoga s čim se pojedina zemlja susreće nakon rata. NATO misije uključuju osim obučavanja vojske pomoć u izgradnji razrušenih infrastrukture, razminiravanje, uspostavu demokracije koja uključuje organiziranje demokratskih izbora, stvaranje demokratskih institucija, pomoć u provedbi demokratskih planova, stvaranje nacionalnih policijskih redova, siguran povratak izbjeglica, rješavanje unutarnjih etničkih problema. Osim u vojnim operacijama NATO je sudjelovao i u operacijama provedbe pomoći nakon prirodnih katastrofa od kojih je prva bila potres u

Pakistanu, u osiguravanju javnih događanja kao što su Olimpijske i Paraolimpijske igre u Ateni.

Većina NATO-ovih mirovnih operacija postigle su uspjeh, međutim potrebno je naglasiti da operacija u Afganistanu nije bila u potpunosti uspješna. Prvobitne namine Saveza su postigle pozitivan uspjeh, ali uspostava demokratskog društva naišla je na prepreke što ne znači da intervencija NATO-a bila ne potrebna. U afganistanskom društvu potreban je još dugi niz godina kako bi se vidjeli pozitivni rezultati onoga što su radili NATO-ovi vojnici i stručno osoblje.

Iako je do sada NATO jednina uspješna vojno politička organizacija i dalje ulaže napore kako bi bio još bolji i učinkovitiji. Svakim danom poboljšava svoje sposobnosti kako bi svijet postao bolje i sigurnije mjesto.

Literatura:

1. Natek, K., Natek, M. 2000. *Države svijeta*. Mozaik. Zagreb
2. Uprava za javnu diplomaciju NATO-a. 2006. *NATO priručnik*. Public Diplomacy Division. Belgija.
3. Uprava za javnu diplomaciju NATO-a. 2005. *Sigurnost kroz partnerstvo*. Public Diplomacy Division. Belgija.
4. Vukadinović, R., Čehulić, L. 2005. *Europske integracije*. Topical. Zagreb.
5. Vukadinović, R., Vukadinović, Č. L., Božinović, D. 2007. *NATO Euroatlantska Integracija*. Topical. Zagreb.
6. Samaržija, Z. 2012. *Udžbenik povijesti za drugi razred četverogodišnjih strukovnih škola: Hrvatska i svijet*. Školska knjiga. Zagreb.
7. Brzica, N., Asimetričan rat u Afganistanu i protupobunjeničke strategije, *Polemos*, Vol. XV No30, prosinac 2012.
8. Caratan, B., NATO i Kosovo: Geneza problema i mogućnosti rješavanja krize, *Politi. misao*, Vol XXXVI, 1999., br.2.
9. Đurkin, L., Analiza temeljnog koncepta i načela protupobunjeničke savezničke strategije u Afganistanu. 2011. Stručni rad.
10. Strateški koncept za obranu i sigurnost članica Organizacije sjevernoatlantskog sporazuma. 2010. Lisabon. Prijevod: Organizacija za promicanje sjeverno-atlantskih integracija (OPSA).
11. Tatalović, S., Hrvatska i Partnerstvo za mir. *Politi. Misao*, Vol. XXXVII, 2000., br.3. Str. 165-166.
12. <https://sites.google.com/site/hladnirat1/marshalllov-plan>; pristupljeno 16.8.2015.
13. <http://www.poslovni.hr/svijet-i-regija/pad-berlinskog-zida-dogaaj-koji-je-promijenio-njemacku-i-europu-283215>; pristupljeno 20.8.2015.
14. http://www.academia.edu/4851009/Sveu%C4%8Dili%C5%A1te_u_Zagrebu_Hrvatski_studiji; pristupljeno 27.8.1015.
15. <http://www.hercegbosna.org/povijest/raspad-i-smrt-jugoslavije/4-prijelomne-godine-slom-komunizma-i-demokratska-smjena-vlasti-1989-1990-216.html>; pristupljeno 27.8.2015
16. <http://www.hic.hr/books/pavlicev/11.htm>; pristupljeno 27.8.2015.

17. <http://www.hrvatski-vojniki.hr/godina-2015-menu/item/608-hrvatsko-vojno-predstavništvo-pri-nato-u-i-eu-u.html>; pristupljeno 3.9.2015.
18. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15884>; pristupljeno 3.9.2015.
19. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=41167>; pristupljeno 8.9.2015.
20. <http://www.dw.com/hr/dan-kada-je-nato-po%C4%8Deo-bombardiranje-srbije/a-15833346>; pristupljeno 8.9. 2015.
21. <http://vojnapovijest.vecernji.hr/broj-14-vp/rat-makedonaca-i-albanaca-2001-907843> pristupljeno 10.9.2015.
22. <http://www.telegraf.rs/vesti/1562051-svi-pricaju-o-ohridskom-sporazumu-kao-uzroku-rata-u-makedoniji-evo-sta-sve-pise-u-njemu-video>; pristupljeno 10.9.2015.
23. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/razliciti-pogledi-na-ohridski-sporazum>; pristupljeno 12.9.2015.
24. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=674>; pristupljeno 19.9.2015.
25. <http://afghanland.com/culture/pashtunwali.html>; pristupljeno 19.09.2015.
26. <http://www.nato.hr/kronologija-pristupanja-republike-hrvatske-nato-u>; pristupljeno 21.09.2015.
27. <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/mir-i-sigurnost/mirovne-misije/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama-nato-a/>; pristupljeno 22.09.2015
28. <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/nato/hrvatska-i-nato/>; pristupljeno 22.09.2015.
29. <http://nato.mvep.hr/hr/predstavništvo/uvodna-rijec/>; pristupljeno 25.9.2015.
30. <http://www.nato.hr/glavni-tajnik-nato-a-najavio>; pristupljeno 26.9.2015.
31. <http://www.nato.hr/vijesti/sad-do-kraja-godine-povlaci-vojnike-iz-iraka>; pristupljeno 26.9.2015.
32. <http://www.nato.hr/obama-poziva-na-nacionalnu-obnovu>; pristupljeno 27.9.2015.
33. <http://defender.hr/europa-i-rusija/oruzane-snage-1/republika-hrvatska-na-13-mjestu-prema-visini-izdvajanja-za-obranu-unutar-nato-saveza.php>; pristupljeno 22.10.2015